

WYMAGANIA EDUKACYJNE

Liceum Plastyczne w Zakopanem

JĘZYK POLSKI W KLASIE IV LP (nauczyciel: Paweł Wrzesień)

Wymagania programowe zostały podzielone na **podstawowe** (odpowiadające wymaganiom koniecznym i podstawowym) oraz **ponadpodstawowe** (odpowiadające wymaganiom rozszerzającym i dopełniającym).

Zgodnie z powyższymi kryteriami:

- **wymagania podstawowe** obejmują wiadomości i umiejętności łatwe lub bardzo łatwe, bezpośrednio przydatne w życiu (w mniejszym stopniu – naukowe), niezbędne do kontynuowania edukacji, naukowo pewne, doniosłe, sprawdzone i wdrożone, mające walor interdyscyplinarności;
- **wymagania ponadpodstawowe** to wiadomości i umiejętności trudne i bardzo trudne do opanowania, złożone, unikatowe; teoretyczne, związane z materią danej dyscypliny naukowej, ważne naukowo (często dalekie od bezpośredniej użyteczności w życiu), poszerzające wiedzę o przedmiocie, w pewnym stopniu hipotetyczne, wyspecjalizowane i naukowo twórcze; przydatne, ale nie niezbędne w dalszej nauce.

*

W przełożeniu na stopnie szkolne **wymagania podstawowe** odpowiadają ocenom:

dopuszczający i **dostateczny**, przy czym uczeń otrzymuje:

- **dopuszczający** za niepełne spełnienie wymagań podstawowych (np. w niektórych sprawdzianach – obniżone o 20% punktów w stosunku do prognozy zaliczenia na stopień *dostateczny*);
- **dostateczny** przy pełnym spełnieniu wymagań podstawowych.

Wymagania ponadpodstawowe odpowiadają ocenom **dobry** i **bardzo dobry**, przy czym uczeń otrzymuje:

- **dobry** za niepełne spełnienie wymagań ponadpodstawowych (lub spełnienie ich na nieco obniżonym poziomie);
- **bardzo dobry** przy pełnym spełnieniu wymagań ponadpodstawowych.

Stopień **niedostateczny** dostaje uczeń, który nie spełnia wymagań podstawowych w stopniu stanowiącym minimalny próg zaliczenia.

Stopień *celujący* otrzymuje uczeń spełniający wymagania podstawowe i ponadpodstawowe, a także mający wyższe, ponadprogramowe umiejętności lub wiadomości.

Wymagania mają charakter hierarchiczny i kumulatywny. Spełnienie wymagań ponadpodstawowych zakłada uprzednie spełnienie wymagań podstawowych. Uczeń kwalifikujący się do oceny *dobry* lub *bardzo dobry* musi spełniać całkowicie wymagania podstawowe, a także ponadpodstawowe w stopniu pełnym (*bardzo dobry*) lub niepełnym (*dobry*). Podobnie uczeń otrzymujący ocenę *celujący* – spełniać musi całkowicie wymagania podstawowe i ponadpodstawowe oraz poza nie wykraczać.

Szczegółowe kryteria oceniania dłuższej pracy pisemnej

Wymagania mają charakter kumulatywny, uczeń, który nie spełnia kryteriów na ocenę niższą (np. *dostateczny*: „prawidłowy dobór materiału literackiego”), nie może uzyskać oceny wyższej (np. *dobry*: „właściwy komentarz”, jeśli np. komentarz jest właściwy, ale odnosi się do bezzasadnie wskazanych utworów literackich).

Waga poszczególnych poziomów pracy w klasie IV LP:

Poziom		
merytoryczny	strukturalny	językowy (język i styl)
30%	30%	40%

Ocena	Poziom		
	merytoryczny	strukturalny	językowy (język i styl)
celujący	<ul style="list-style-type: none"> – oryginalne, ciekawe i samodzielne ujęcie tematu – materiał literacki wykracza poza treści programowe – wnikliwa, pogłębiona interpretacja utworów literackich – całkowita poprawność merytoryczna – samodzielność myślenia, poprawność i spójność argumentacji 	<ul style="list-style-type: none"> – zachowanie konwencji gatunkowej wybranej formy pracy – oryginalna kompozycja (funkcjonalna wobec tematu) – umiejętne wplatanie cytatów – praca napisana estetycznie, czytelne akapity – funkcjonalne wobec kompozycji 	<ul style="list-style-type: none"> – styl jasny, swobodny, barwny, o cechach indywidualnych – duża sprawność językowa – bogate słownictwo – język całkowicie poprawny – sprawne, funkcjonalne posługiwanie się interpunkcją

	<ul style="list-style-type: none"> – znajomość różnorodnych kontekstów – widoczna umiejętność świadomego wyboru, selekcjonowania, przetwarzania i syntezy wiedzy – erudycyjność wywodu 		
bardzo dobry	<ul style="list-style-type: none"> – trafne, oryginalne ujęcie tematu – materiał literacki dobrany trafnie, celowo, zinterpretowany w pogłębiony sposób – całkowita poprawność merytoryczna – wykazanie się znajomością kontekstów kulturowych i filozoficznych, umiejętność wykorzystania ich w interpretacji utworów – samodzielność i dojrzałość sądów – posługiwanie się terminologią – dokonywanie zestawień i porównań, syntezy wiadomości, wyciąganie wniosków 	<ul style="list-style-type: none"> – przemyślana, oryginalna kompozycja – forma pracy funkcjonalna wobec tematu – spójność logicznego wywodu – przejrzystość dowodzenia – umiejętne wykorzystanie cytatów – praca napisana estetycznie, czytelne akapity – funkcjonalne wobec kompozycji 	<ul style="list-style-type: none"> – styl jasny, swobodny, funkcjonalny wobec wybranej formy pracy – duża sprawność językowo-stylistyczna – bogate, zróżnicowane słownictwo – poprawna, urozmaicona składnia – praca poprawna pod względem językowym (dopuszczalne niewielkie, sporadyczne usterki)
dobry	<ul style="list-style-type: none"> – temat w pełni zrealizowany – właściwy dobór materiału literackiego i kulturowego opatrzonego właściwym komentarzem – praca w pełni poprawna merytorycznie – sądy formułowane z odwoływaniem się do tekstów – widoczna umiejętność 	<ul style="list-style-type: none"> – widoczny zamysł kompozycyjny (przemyślana kompozycja), – właściwe proporcje między poszczególnymi częściami pracy – zachowanie ciągłości i przejrzystości logicznego wywodu – wplatanie cytatów 	<ul style="list-style-type: none"> – styl poprawny, widoczna sprawność stylistyczno-językowa – styl adekwatny do zamierzonej formy pracy – widoczna umiejętność posługiwania się oficjalną odmianą polszczyzny – dość zróżnicowane słownictwo – umiejętność posługiwania

	<p>interpretowania utworów literackich i innych tekstów kultury</p> <ul style="list-style-type: none"> – ujęcie tematu poprawne, zachowanie spójności logicznego wyводу – samodzielność wyciągania wniosków, obecne w pracy sądy oceniające i wartościujące – uzasadniane na podstawie materiału literackiego 		<p>się zróżnicowanymi strukturami składniowymi z na ogół właściwie stosowaną interpunkcją</p> <ul style="list-style-type: none"> – dopuszczalne nieliczne błędy frazeologiczne i składniowe, ortograficzne i interpunkcyjne
dostateczny	<ul style="list-style-type: none"> – praca zgodna z tematem, choć niepełna, uboga, bez pogłębienia – poprawne, choć schematyczne ujęcie tematu – prawidłowy dobór materiału literackiego opatrzonego właściwym komentarzem (dopuszczalne drobne błędy rzeczowe i uproszczenia) – komentarz zawiera elementy interpretacji (a nie tylko streszczenia), wartościowania i sądów własnych – choćby w minimalnym stopniu – odwoływanie się do omawianych tekstów przy formułowaniu sądów – wyciąganie wniosków 	<ul style="list-style-type: none"> – praca formalnie trójdzielna – kompozycja zaznaczona graficznie (akapity) – dający się odczytać zamysł kompozycyjny – dopuszczalne błędy kompozycji, np.: zachwianie proporcji kompozycyjnych, zakłócenia spójności – przy ogólnym zachowaniu myśli przewodniej 	<ul style="list-style-type: none"> – styl na ogół poprawny – niezbyt bogate słownictwo – dopuszczalne błędy językowe: składniowe, frazeologiczne, ortograficzne i interpunkcyjne
dopuszczający	<ul style="list-style-type: none"> – praca w większej części zgodna z tematem (realizuje temat, choć w niepełny sposób) – dobór materiału literackiego (i kulturowego) w większości zgodny z tematem – właściwy dobór materiału literackiego, choć ubogi, 	<ul style="list-style-type: none"> – praca zrozumiała pod względem logicznym i kompozycyjnym, zamysł autora jest w miarę czytelny, choć momentami niespójny – dopuszczalne błędy kompozycyjne (np. brak wstępu lub zakończenia, zakłócone proporcje między 	<ul style="list-style-type: none"> – praca napisana w sposób komunikatywny pod względem stylistycznym i językowym – dopuszcza się błędy stylistyczne, ubogie słownictwo – dopuszczalne błędy językowe (składniowe,

niepełny komentarz – komentarz w większości poprawny merytorycznie, dopuszczalne drobne błędy rzeczowe – ujęcie tematu na ogół poprawne – sądy odtwórcze, stereotypowe, ale odnoszące się do utworów literackich (i innych dzieł)	elementami pracy, brak zachowania logicznej spójności wywodu itp.)	frazeologiczne, gramatyczne i leksykalne), a także błędy zapisu (ortograficzne i interpunkcyjne) – w stopniu niezakłócającym komunikatywności tekstu
--	--	--

Procentowy przelicznik punktów na ocenę dla poszczególnych rodzajów zadań pisemnych, a także dodatkowe informacje na temat sposobu oceniania tego rodzaju prac znajdują się w Przedmiotowym Systemie Oceniania.

Szczegółowe kryteria oceniania dłuższej wypowiedzi ustnej (omówienie wskazanego tematu, zagadnienia itp.)

Waga poszczególnych poziomów wypowiedzi ustnej w klasie IV LP:

Poziom		
merytoryczny	strukturalny	językowy
40%	30%	30%

Ocena	Poziom		
	merytoryczny	strukturalny	językowy
celujący	– jak na ocenę bdb oraz: – dążenie do erudycyjności wypowiedzi – wyjście poza treści programowe – cytowanie, przytaczanie, powoływanie się na sądy i opinie autorytetów	– jak na ocenę bdb oraz: – oryginalna forma, funkcjonalna wobec tematu (np. z elementami happeningu)	– jak na ocenę bdb
bardzo dobry	– zagadnienie omówione w sposób pełny, pogłębiony, – uczeń zna, dobrze rozumie	– przemyślana kompozycja wypowiedzi – wyraźnie zaznaczony punkt	– uczeń przestrzega zasad poprawności języka mówionego w zakresie

	<p>i obszernie przedstawia materiał (fakty, pojęcia, utwory, zagadnienia...)</p> <p>w ścisłym związku z tematem</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykorzystanie kontekstów – samodzielne kojarzenie faktów i informacji, wyciąganie wniosków – ocenianie, wartościowanie – poprawnie budowane argumenty odnoszone do omawianych tekstów kultury 	<p>wyjścia i rozwijanie myśli w logiczny, konsekwentny sposób</p> <ul style="list-style-type: none"> – przejrzystość i czytelność wyводу – zamknięcie wypowiedzi wnioskami – próby nadania wypowiedzi oryginalnej formy, funkcjonalnej wobec tematu 	<p>wymowy, fleksji, leksyki, frazeologii i składni</p> <ul style="list-style-type: none"> – przestrzega zasad etykiety językowej – posługuje się bogatym słownictwem, stosuje terminologię właściwą dla omawianego zagadnienia
dobry	<ul style="list-style-type: none"> – temat omówiony w sposób wyczerpujący, wykorzystane ważne wiadomości – przedstawianie tekstów w sposób problemowy – materiał rzeczowy dobierany trafnie, interpretowany i komentowany prawidłowo – uzasadnianie sądów i stwierdzeń na podstawie utworów literackich i innych tekstów kultury – prezentowane zagadnienia (fakty, teksty, postacie itp.) mają ścisły związek z tematem – w wypowiedzi pojawiają się poprawnie zbudowane argumenty 	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź zorganizowana, z wyraźnie zaznaczonym wstępem (punktem wyjścia, tezą itp.) i uporządkowanym rozwinięciem – widoczne dążenie do porządkowania i scalania informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź w miarę płynna, komunikatywna – styl poprawny, zgodny z sytuacją komunikacyjną – język na ogół zgodny z normą polszczyzny mówionej (przeważnie poprawny w zakresie wymowy, fleksji, leksyki, frazeologii) – zróżnicowane słownictwo, stosowanie terminologii związanej z zagadnieniem – uczeń stara się przestrzegać etykiety językowej i stosuje środki językowe typowe dla określonej formy wypowiedzi ustnej (np. przemawianie, przekonywanie, zwracanie się do rozmówcy) – stosowanie środków językowych podkreślających własne sądy i opinie – sygnalizowanie przytaczania zdań (opinii, sądów) cudzych
dostateczny	<ul style="list-style-type: none"> – uczeń w większości zna, rozumie i przedstawia 	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź krótka, ale zawierająca kluczowe dla 	<ul style="list-style-type: none"> – styl na ogół poprawny, adekwatny do sytuacji

	<p>informacje związane z tematem</p> <ul style="list-style-type: none"> – prawidłowo lokalizuje utwory i postacie – wyjaśnia terminy i pojęcia w sposób odtwórczy, lecz własnymi słowami – podejmuje próbę interpretowania omawianych tekstów kultury – stara się uzasadniać własne sądy i opinie – stwierdzenia odnosi do konkretnych utworów – popełnia drobne błędy rzeczowe, odchodzi od tematu 	<p>zagadnienia informacyjne</p> <ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź na ogół uporządkowana – uczeń stara się zachować logiczną kolejność przedstawiania wiadomości 	<p>komunikacyjnej; dopuszczalne błędy</p> <ul style="list-style-type: none"> – niezbyt bogate, ale wystarczające słownictwo – dopuszczalne błędy językowe: składniowe, frazeologiczne – posługiwanie się terminologią niezbędną do omówienia tematu
dopuszczający	<ul style="list-style-type: none"> – uczeń przedstawia podstawowe informacje (zagadnienia, utwory, postacie, terminy) – wyjaśnia pojęcia w sposób odtwórczy i niepełny – potrafi przedstawić temat przynajmniej w 50% – dopuszczalne błędy rzeczowe i odchylenie od tematu 	<ul style="list-style-type: none"> – wypowiedź krótka, fragmentaryczna – uczeń przedstawia fakty, postacie, teksty itp. w dowolnej, często przypadkowej kolejności, jednak w sposób niezakłócający zrozumiałości wypowiedzi 	<ul style="list-style-type: none"> – uczeń stara się mówić polszczyzną oficjalną – stara się zachować styl adekwatny do sytuacji komunikacyjnej – dopuszczalne błędy językowe w stopniu niezakłócającym komunikatywności wypowiedzi – słownictwo ubogie

WYMAGANIA OGÓLNE

W zakresie czytania (analizy i interpretacji) tekstów literackich i innych dzieł sztuki

P (POZIOM PODSTAWOWY)

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem (tzn. rozumie znaczenia słów, związków frazeologicznych, zdań, fragmentów – na poziomie dosłownym i przenośnym, symbolicznym lub parabolicznym);
- rozpoznaje treści dosłowne i ukryte dzieła;
- czyta głośno, wyraziście, z właściwą dykcją i intonacją;
- swoimi słowami opowiada (streszcza, parafrazuje) czytany utwór;
- określa tematykę, wątki i motywy; wskazuje główne wydarzenia i bohaterów;
- formułuje hipotezy interpretacyjne (przy pomocy nauczyciela) i uzasadnia je na podstawie analizy;
- określa podmiot liryczny i adresata utworu lirycznego;
- wyjaśnia tytuł utworu;
- określa styl i nastrój wiersza;
- rozpoznaje gatunek literacki i kompozycję utworu;
- wskazuje występujące w omawianych utworach środki stylistyczne (porównania, powtórzenia, metafory, antytezy itp.) i próbuje określać ich funkcję;
- wskazuje w wierszach stylizację i określa jej funkcję;
- wykorzystuje konteksty do interpretacji utworu:
  - ✓ znajduje informacje o autorze i okolicznościach napisania wiersza;
  - ✓ wskazuje przybliżony czas powstania dzieła;
  - ✓ dostrzega powiązania utworów z historią Polski i Europy;
  - ✓ wskazuje różnice między prawdą historyczną i fikcją literacką;
  - ✓ w czytanych utworach odnajduje echa poglądów filozoficznych;
  - ✓ dostrzega obecność toposów antycznych i biblijnych oraz inne nawiązania kulturowe; określa ich sensy i symbolikę; rozpoznaje aluzje, znaki i symbole kulturowe;
  - ✓ dostrzega w utworze najważniejsze wartości charakterystyczne dla epoki, w której powstał;
  - ✓ w czytanych utworach dostrzega pastisz, parodię, karykaturę;

- czyta utwory literackie i teksty publicystyczne ze zrozumieniem ich przesłania;
- nazywa wartości i postawy obecne w utworze;
- inspirowany czytаныmi utworami stawia pytania dotyczące ludzkiej egzystencji, problemów filozoficznych itp.;
- dostrzega sensy najistotniejsze w utworze, skupia się na nich;
- rozpoznaje podstawową funkcję dzieła (np. dydaktyczno-moralizatorską);
- podejmuje próbę odczytania obrazu, rzeźby, dzieła architektury – w kontekście epoki, z której pochodzą;
- porównuje utwory literackie i dzieła innych sztuk.

PP (POZIOM PONADPODSTAWOWY)

Jak na poziomie podstawowym, a ponadto **uczeń**:

- podejmuje samodzielną interpretację wiersza na podstawie jego analizy;
- interpretuje czytane wiersze, odwołując się zarówno do ich treści, jak i poetyki;
- rozpoznaje znaki tradycji (judaistycznej, antycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej itp.);
- interpretuje wiersze współczesne w kontekście różnych tradycji (biblijnej, średniowiecznej itp.);
- interpretuje wiersz, sytuując go w różnych kontekstach (np. historycznym, kulturowym, literackim);
- poszukuje samodzielnej odpowiedzi na pytanie, dlaczego twórcy różnych epok sięgają do postaci i motywów biblijnych, antycznych, średniowiecznych itp.;
- dostrzega wartości stylistyczne środków językowych (zwłaszcza słownikowych, słowotwórczych i frazeologicznych) występujących w wierszu;
- rozpoznaje charakterystyczne dla danej epoki cechy języka i stylu czytanych utworów;
- określa funkcję występujących w podręczniku tematów, toposów, motywów;
- przedstawia uniwersalny sens motywów biblijnych i mitologicznych wykorzystywanych przez poetów współczesnych;
- na podstawie czytanych utworów określa funkcję toposów antycznych i biblijnych w kulturze późniejszych epok;
- dostrzega dialogowość kultury;
- interpretuje dzieła sztuki reprezentujące różne style i konwencje (np. malarstwo romańskie, katedrę gotycką);
- rozpoznaje podstawowe wyróżniki kodu innych niż literackie dziedzin sztuki w zakresie niezbędnym do odbioru dzieł (np. plastycznych, teatralnych, filmowych).

W zakresie czytania tekstu nieliterackiego, tzn. popularnonaukowego, publicystycznego, naukowego (np. filozoficznego lub teoretyczno literackiego)

P

Uczeń:

- czyta tekst ze zrozumieniem, tzn. rozumie znaczenia słów, zdań, akapitów, całości;
- wyodrębnia tezę (główną myśl) całego tekstu lub jego fragmentu (np. akapitu);
- wskazuje wykorzystane (przywołane) w tekście argumenty;
- rozpoznaje zasadę kompozycyjną tekstu;
- określa nadawcę i adresata tekstu;
- określa główną funkcję tekstu;
- rozpoznaje charakterystyczne cechy języka i stylu tekstu;
- nazywa najważniejsze środki językowe występujące w tekście i określa ich funkcję;
- określa cechy gatunkowe tekstu (np. eseju, recenzji, reportażu);
- znajduje w tekście potrzebne informacje, odtwarza je i przetwarza (porządkuje, wykorzystuje do rozwiązania problemu, wskazuje przyczyny i skutki);
- odróżnia występujące w tekście informacje od opinii.

PP

Jak na poziomie podstawowym, a ponadto **uczeń:**

- rozpoznaje zasadę kompozycyjną tekstu i określa jej funkcję;
- określa różne funkcje tekstu;
- określa, jaki jest związek języka i stylu tekstu z jego funkcją.

W zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnych

P

Uczeń:

- pisze dłuższy tekst, przestrzegając podstawowych zasad organizacji poznanych form wypowiedzi, a zwłaszcza: rozprawki, recenzji, referatu, interpretacji utworu literackiego lub jego fragmentu, sprawozdania;
- wprowadza w sposób celowy do swoich wypowiedzi podstawowe cechy tekstu popularnonaukowego lub publicystycznego;

- redaguje noty biograficzne wskazanych postaci (np. filozofów greckich, twórców renesansowych, współczesnych pisarzy i poetów);
- samodzielnie sporządza przejrzyste notatki z lekcji i pracy własnej;
- dostosowuje formę do tematu wypowiedzi;
- opracowuje redakcyjnie tekst (wprowadza celową kolejność podawania informacji, dokonuje adiustacji tekstu, segmentuje go, wprowadza tytuły i śródtytuły, stosuje wyróżnienia graficzne);
- doskonali język, styl, kompozycję;
- poprawia błędy językowe i stylistyczne;
- zachowuje procedurę pisania pracy na temat literatury i kultury: gromadzi i selekcionuje materiał, formułuje hipotezy i wnioski;
- stosuje podstawowe terminy z historii literatury, poetyki, teorii literatury i nauki o języku (a także niektóre najważniejsze terminy z zakresu sztuk pięknych);
- świadomie (celowo) streszcza, parafrazuje, cytuje, komentuje teksty, odróżniając te czynności od siebie;
- przekształca tekst pisany: skraca lub rozwija;
- formułuje i uzasadnia opinie;
- przedstawia (komentuje) własne przeżycia wynikające z kontaktów z literaturą i sztuką;
- pisze z dbałością o estetykę wypowiedzi;
- pisze przejrzystą, komunikatywną pracę na temat zagadnień związanych z kulturą i literaturą danej epoki;
- wykazuje się podstawową wiedzą o omawianych utworach, tekstach, gatunkach literackich, zjawiskach kulturowych etc.

PP

Jak na poziomie podstawowym, a ponadto **uczeń**:

- redaguje własną wypowiedź zgodnie z cechami gatunku i zamierzoną funkcją tekstu;
- pisze pracę na wskazany temat, poprawnym językiem literackim, w formie dostosowanej do tematu, o wyrazistym zamyśle kompozycyjnym;
- pisze pracę na temat poznanych utworów literackich, uwzględniając konteksty kulturowe i filozoficzne oraz powiązania literackie;
- podejmuje próbę napisania eseju;
- określa, jakie są podstawowe cechy językowe i formalne eseju i tekstu naukowego;
- pisze własną, poprawnie zredagowaną recenzję ostatnio przeczytanej książki, obejrzanego filmu;

W zakresie tworzenia wypowiedzi ustnych

P

Uczeń:

- buduje kilkudzaniową wypowiedź na wskazany temat – utrzymaną we właściwym stylu;
- tworzy wypowiedź stosowną i skuteczną: posługuje się polszczyzną literacką, używa językowych form grzecznościowych, unika agresywności i brutalizacji wypowiedzi;
- zachowuje się właściwie pod względem językowym w różnych sytuacjach; wybiera środki językowe (przede wszystkim leksykalne i frazeologiczne) stosowne w danej sytuacji;
- uczestniczy w dialogu, dyskusji, debacie klasowej, broniąc swojego stanowiska;
- poprawnie buduje argumenty;
- dostrzega argumenty nieuczciwe i ich unika;
- publicznie zabiera głos, właściwie komponując wystąpienie;
- wypowiada swoje oceny i opinie np. na temat etycznej strony wyborów, przed jakimi stoją bohaterowie utworu, lub wartości i atrakcyjności czytanych dzieł;
- formułuje własne sądy i opinie, uzasadnia je;
- przedstawia własne refleksje i wnioski powstałe pod wpływem lektury poznanych utworów.

PP

Jak na poziomie podstawowym, a ponadto **uczeń:**

- ujmuje swoje sądy i przemyślenia w formę dłuższej, uporządkowanej wypowiedzi;
- uczestniczy w klasowym konkursie pięknego opowiadania;
- przedstawia zasady kultury dyskusji i je stosuje;
- wypowiada się na temat literatury i sztuki poznawanych epok w sposób komunikatywny, jasny, w miarę płynny, używając niektórych terminów i pojęć specjalistycznych;
- wygłasza krótkie referaty, wykorzystując wiadomości z gimnazjum oraz nowe – z podręcznika i innych źródeł

W zakresie samokształcenia

P

Uczeń:

- korzysta z podstawowych źródeł informacji: słowników (np. ortograficznego, poprawnej polszczyzny, języka polskiego, terminów literackich), różnych encyklopedii;
- korzysta z Internetu i innych elektronicznych źródeł informacji;

- znajduje w Internecie strony z potrzebnymi informacjami;
- sporządza poprawny opis bibliograficzny;
- czyta ze zrozumieniem fragmenty literatury naukowej;
- czyta teksty, by znaleźć potrzebne informacje;
- znajduje, porządkuje i przetwarza wiadomości znalezione w czytanych mitach;
- notuje, sporządza plan odtwórczy, konspekt wypowiedzi własnej;
- korzysta z encyklopedii i tekstów źródłowych, pogłębiając wiedzę dotyczącą wskazanego zagadnienia;
- integruje wiedzę z różnych obszarów polonistyki szkolnej (z zakresu historii literatury, teorii literatury, językoznawstwa i nauki o kulturze).

PP

Jak na poziomie podstawowym, a ponadto **uczeń**:

- tworzy zestawy bibliograficzne na określony temat;
- sporządza przypisy;
- tworzy bazy danych;
- czyta tekst naukowy w celu pogłębienia interpretacji utworu literackiego lub dzieła sztuki.

SZCZEGÓŁOWE WYMAGANIA PROGRAMOWE

Klasa IV LP

ZAKRES PODSTAWOWY

Kształcenie literackie i kulturowe

Dział Programowy. Tematyka i problematyka	Wymagania podstawowe (oceny: dopuszczający i dostateczny)	Wymagania ponadpodstawowe (oceny: dobry i bardzo dobry)
---	---	---

MŁODA POLSKA

UCZEŃ:

<p>Dekadenci, melancholicy i sny o potędze</p> <p>wiersze Kazimierza Przerwy-Tetmajera i Leopolda Staffa</p>	<p>– czyta wiersze młodopolskie z właściwą dykcją i intonacją</p> <p>– określa nastrój i uczucia podmiotu lirycznego</p> <p>– odnajduje w wierszach typowe dla schyłku wieku postawy dekadentyzmu, znużenia, przesytu</p> <p>– wskazuje środki stylistyczne tworzące nastrój melancholii, smutku, przygnębienia, nieokreślonej tęsknoty</p> <p>– na podstawie utworów wskazuje różne drogi ucieczki od „ból istnienia”, jak nirwana, miłość zmysłowa, sztuka</p> <p>– charakteryzuje atmosferę emocjonalną młodopolskiej liryki pejzażowej na podstawie analizy środków stylistycznych</p> <p>– wskazuje charakterystyczne symbole i motywy młodopolskie (np. „osmętница”, sen, droga, rzeka, dym), interpretuje je</p> <p>– charakteryzuje warstwę brzmieniową czytanych utworów</p> <p>– wyjaśnia przyczyny nagromadzenia motywów eschatologicznych i związanych z młodopolską duchowością</p> <p>– wymienia i wyjaśnia nazwy epoki, np.: Młoda Polska, modernizm, fin de siècle, neoromantyzm</p>	<p>– określa filozoficzne źródła postawy dekadencej (Schopenhauer)</p> <p>– określa charakter modernistycznej liryki miłosnej</p> <p>– wskazuje i interpretuje przejawy młodopolskiego mizoginizmu z sztuce epoki</p> <p>– wyjaśnia, na czym polegał katastrofizm schyłku wieku; odnajduje jego przejawy w czytanych utworach</p> <p>– charakteryzuje poetykę czytanych wierszy, wskazując typowe i specyficzne środki stylistyczne</p> <p>– wskazuje filozoficzne konteksty „snów o potędze” (Nietzsche)</p> <p>– samodzielnie interpretuje czytane utwory, wykorzystując konteksty filozoficzne i biograficzne</p> <p>– określa sposoby wykorzystania przez literaturę i sztukę młodopolską inspiracji orientalnych</p> <p>– wskazuje w dziełach różnych sztuk (plastyki i muzyki) przykłady motywów związanych z młodopolską duchowością</p> <p>– komentuje różne nazwy epoki, wykorzystując różnorodne konteksty (np. sięgając do publicystyki epoki)</p> <p>– porównuje obraz kultury schyłku wieków: XIX i XX</p> <p>– komentuje zestawienie nazw: modernizm i postmodernizm</p>
<p>Być artystą. Jednostka i tłum. Miasto</p> <p>Kazimierz Przerwa-Tetmajer, <i>Evviva l'arte</i></p> <p>Stanisław Przybyszewski, <i>Confiteor</i> (fragment)</p>	<p>– na podstawie czytanych utworów poetyckich i tekstów eseistycznych określa młodopolską koncepcję artysty i sztuki</p> <p>– wyjaśnia, na czym polegał konflikt artysty z filistrem</p> <p>– określa rolę, jaką przypisywano sztuce i wyjaśnia przyczyny młodopolskiego kultu sztuki i artysty</p> <p>– wyjaśnia, dlaczego prawdziwa sztuka musiała być – zdaniem twórców młodopolskich – elitarna</p> <p>– charakteryzuje styl życia cyganerii (bohemy) artystycznej, wymienia znanych</p>	<p>– wskazuje przejawy młodopolskiego estetyzmu i postawy artystowskiej</p> <p>– wyjaśnia ich źródła</p> <p>– opisuje antynomię jednostki i tłumy</p> <p>– w filozofii epoki szuka inspiracji takiego pojmowania sztuki i artysty</p> <p>– przygotowuje krótkie wystąpienia na temat życia i twórczości słynnych postaci epoki</p> <p>– wyjaśnia termin „poeta przeklęty”, odnosząc go do słynnych skandalistów epoki</p> <p>– wyjaśnia pojęcie „turpizm”, odnosząc go do wiersza Baudelaire’a</p> <p>– wygłasza referat: „Miasto w literaturze i</p>

<p>Charles Baudelaire, <i>Padlina, Okna, Epilog</i></p>	<p>twórców (np. związanych z Krakowem), kawiarnie, przytacza anegdoty itd. – wskazuje środki literackie charakterystyczne dla poetyki wierszy Baudelaire’a i określa ich funkcję – w czytanych utworach wskazuje elementy prowokacji i naruszania dobrego smaku, formułuje sądy interpretacyjne – opisuje relacje wiążące człowieka z miastem-molochem w literaturze i sztuce okresu modernizmu (obcość, przerażenie, samotność, uwięzienie), odnosząc się do konkretnych utworów – czyta ze zrozumieniem teksty eseistyczne, manifesty i wystąpienia programowe utrzymane w różnych konwencjach – porównuje młodopolską koncepcję artysty z wizją romantyczną (kreacja poety; jego powinności wobec narodu)</p>	<p>sztuce Młodej Polski”, prezentując samodzielnie znalezione materiały i ilustracje</p>
<p>W poszukiwaniu istoty świata i języka poezji – impresjonizm i symbolizm</p> <p>Kazimierz Przerwa-Tetmajer, <i>Słońce, Melodia mgieł nocnych (Nad Czarnym Stawem Gąsienicowym)</i></p> <p>Wincenty Korab-Brzozowski, <i>Powinowactwo cieni i kwiatów o zmierzchu</i></p> <p>Jan Kasprowicz, <i>Krzak dzikiej róży w Ciemnych Smreczynach (I)</i></p> <p>M. Podraza-Kwiatkowska, <i>Symbolizm (fragm.)</i></p>	<p>– w czytanych wierszach rozpoznaje charakterystyczne dla Młodej Polski style i poetyki: impresjonizm, symbolizm – na podstawie konkretnych utworów określa charakterystyczne cechy stylu impresjonistycznego – na podstawie konkretnych utworów określa charakterystyczne cechy stylu ekspresjonistycznego – wyjaśnia młodopolską koncepcję symbolu (na konkretnych przykładach); dostrzega różnicę między symbolem a alegorią, umie je wyjaśnić – interpretuje symbole zawarte w czytanych utworach oraz w malarstwie – wskazuje przykłady omawianych stylów w malarstwie i muzyce; podaje nazwiska najsłynniejszych twórców – charakteryzuje gatunki liryki młodopolskiej: sonet, liryk – pisze pracę na temat wybranego wiersza, kierując się wskazówką interpretacyjną podaną w temacie – wyjaśnia, czym była młodopolska synteza sztuk – wskazuje dzieła młodopolskie związane z Tatrami i folklorem podhalańskim – określa, jakie wartości obecne w baśniach, legendach i podaniach górskich fascynowały artystów młodopolskich</p>	<p>– wskazuje środki artystyczne charakterystyczne dla omawianych stylów; odnosi je do literatury i malarstwa – wyjaśnia, czym były i jakie miejsce zajmowały w panoramie epoki: impresjonizm, symbolizm i secesja – odnosi ww. zjawiska do różnych dziedzin sztuki (także sztuki użytkowej, mody itp.) oraz różnych obszarów literatury – przygotowuje wystąpienie na temat roli Zakopanego i inspiracji góralszczyzną (Witkiewicz, styl zakopiański, folklor podhalański, Sabała, taternictwo, stylizacje góralskie itd.) – wskazuje źródła fascynacji przyrodą gór i folklorem góralskim w sztuce przełomu wieków – w postawach i filozofii epoki znajduje źródła mitu górala (góralczyzny) w twórczości młodopolskiej – analizuje środki językowe służące stylizacji gwarowej utworów Przerwy-Tetmajera – wskazuje filozoficzne źródła postaw odnalezionych w czytanych utworach (np. katastrofizmu i prometejskiego wadzenia się z Bogiem w <i>Hymnach</i> Kasprowicza, stoickiego dystansu i klasycyzmu, a także postawy franciszkańskiej w wierszach Staffa) – pisze analizę i interpretację wybranego utworu</p>
<p>W poszukiwaniu istoty świata i języka poezji. Ekspresjonizm, klasycyzm, franciszkanizm. Leśmian</p> <p>Jan Kasprowicz,</p>	<p>– w czytanych wierszach rozpoznaje charakterystyczne dla Młodej Polski style i postawy ideowe: ekspresjonizm, klasycyzm, franciszkanizm – charakteryzuje rolę konwencji hymnicznej w <i>Dies irae</i> – pisze pracę na temat wybranego wiersza, kierując się wskazówką interpretacyjną podaną w temacie</p>	<p>– wskazuje środki artystyczne charakterystyczne dla omawianych stylów; odnosi je do literatury i malarstwa – wyjaśnia, czym były i jakie miejsce zajmowały w panoramie epoki: ekspresjonizm, klasycyzm, franciszkanizm – wyjaśnia, na czym polegał intuicjonizm Bergsona i jakie pojmowanie człowieka oraz natury determinował</p>

<p><i>Dies irae</i> (fragmenty) Leopold Staff, <i>Przedśpiew</i> Bolesław Leśmian, <i>Zielona godzina,</i> <i>Piła</i></p> <p>wybrane dzieła malarzkie</p>	<ul style="list-style-type: none"> – określa, na czym polega „pogodzenie się ze światem” w późnej poezji Kasprowicza, wskazuje jej formalne wykładniki – określa, na czym polega niepowtarzalność świata poetyckiego Leśmiana – charakteryzuje system filozoficzny i pojmowanie natury przez Leśmiana – charakteryzuje język poetycki Leśmiana i charakter kreowanej w jego utworach rzeczywistości (poezja jako dziedzina intuicji) – wyjaśnia, na czym polega specyfika neologizmów Leśmiana – poprawnie posługuje się terminami: „kreacja”, „kreacjonizm”, „kreacjonistyczny” – w literaturze i malarstwie wskazuje elementy groteski i określa ich funkcję (np. oswojenie grozy śmierci) 	<ul style="list-style-type: none"> – odnosi Leśmianowski sposób widzenia świata do filozofii Bergsona
<p>5.1 Nowa proza. Stefan Żeromski – doświadczenia współczesności</p> <p>Stefan Żeromski, <i>Ludzie bezdomni</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – streszcza, parafrazuje, opowiada różne wątki utworu – przedstawia kompozycje powieści i określa jej funkcję – charakteryzuje postać głównego bohatera – określa motywy jego decyzji – zabiera głos w klasowej dyskusji na temat powinności człowieka wobec społeczeństwa – określa różne pojęcia bezdomności, wskazując ich znaczenia symboliczne – swoje przemyślenia na temat problematyki utworu Żeromskiego ujmuje w formę przejrzyste skomponowanego wypracowania – na podstawie czytanego utworu określa charakterystyczne cechy powieści młodopolskiej – określa perspektywę, z jakiej prowadzona jest narracja w czytany utworze – wskazuje charakterystyczne cechy stylu prozy Żeromskiego 	<ul style="list-style-type: none"> – w pogłębiony sposób analizuje płaszczyznę aksjologiczną powieści – pisze prace na temat idei i problemów obecnych w prozie Żeromskiego (w formie przemyślanej, funkcjonalnej wobec tematu) – we fragmentach utworów wskazuje stylistyczne wyznaczniki różnych poetyk i stylów obecnych w prozie – nazywa stylistyczne sposoby oddawania stanów i przeżyć wewnętrznych bohaterów – na podstawie czytanego utworu określa charakterystyczne cechy naturalizmu młodopolskiego – analizuje budowę składniową prozy Żeromskiego i określa funkcję i efekt artystyczny zastosowanych środków
<p>5.2 Nowa proza. Joseph Conrad</p> <p>Joseph Conrad, <i>Jądro ciemności</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje świat przedstawiony w powieści – wskazuje główne cechy poetyki utworu (impresjonizm i symbolizm, różne style, psychologizm, powieści) – określa perspektywę narracji i jej związek z kreowaniem sylwetki bohatera – analizuje motywy decyzji bohatera, ustosunkowuje się do nich – w kreacjach bohaterów wskazuje elementy tradycji romantycznej – zabiera głos w klasowej dyskusji na temat honoru, lojalności, etyki wierności sobie itp., odwołując się do powieści Conrada – omawia powieść sytuując ją w kontekście biograficznym i historycznym 	<ul style="list-style-type: none"> – tworzy pogłębiony portret psychologiczny bohatera, odwołując się do treści utworu i opinii różnych postaci powieściowych – określa symboliczne i metaforyczne sensy w utworach Conrada nadawane żywiołowi morza – określa Conradowską wizję świata i losu (przeciwieństwo człowieka i natury, konflikt wartości, dramat wyborów)

<p>6. W przestrzeni mitu. Reymont</p> <p>Władysław Stanisław Reymont, <i>Chłopi</i></p> <p>wybrane dzieła malarskie</p>	<ul style="list-style-type: none"> – streszcza i opowiada różne wątki powieści – wskazuje jej różne plany – charakteryzuje bohaterów indywidualnych i zbiorowych – opisuje przestrzeń, w jakiej rozgrywają się wydarzenia – uzasadnia, że wieś stanowi zamkniętą enklawę – wskazuje w powieści różne porządki czasowe (czas fabularny, historyczny, cykl natury, czas liturgiczno-obrzędowy, czas życia człowieka) – określa, które z tych czasów mają istotne znaczenia dla życia społeczności lipieckiej – charakteryzuje normy, wartości i zasady, na których oparte jest życie gromady wiejskiej; wskazuje ich chrześcijańskie i pozachrześcijańskie korzenie – odwołując się do fabuły, wskazuje skutki przestrzegania i nieprzestrzegania norm moralnych obowiązujących w gromadzie – przedstawia różnorodne związki człowieka z naturą ukazane w powieści – wskazuje różne oblicza narratora (młodopolski poeta, wiejski gawędziarz i obserwator-realista) i interpretuje znaczenie tej różnorodności w powieści – dostrzega różne style i poetyki zastosowane w powieści, wskazując charakterystyczne dla nich środki artystyczne – wyjaśnia terminy: dialektyzm, stylizacja gwarowa – analizuje stylizację gwarową, wskazując różne rodzaje dialektizmów <ul style="list-style-type: none"> – na przykładzie wybranych dzieł sztuki porównuje sposób ukazania tematów wiejskich w literaturze i malarstwie – na podstawie poznanych utworów i ich fragmentów określa charakterystyczne cechy powieści młodopolskiej (np. sposoby prowadzenia narracji) 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, dlaczego powieść Reymonta określa się mianem „chłopskiej epepei” – podaje argumenty, odwołując się do treści i budowy utworu – charakteryzuje bohaterów, wskazując m.in. biologiczną (naturalistyczną) motywację ich postępowania – dostrzega konflikty wewnętrzne bohaterów wynikające z działania sprzecznych sił i bodźców – określa symbolikę postaci kobiecych (wyrzucenie ze wsi Jagny i wzrost pozycji Hanki) – charakteryzuje gromadę chłopską jako bohatera zbiorowego powieści – rekonstruuje powszechnie przyjęty system wartości i prawa, jakimi się rządzi zbiorowość – analizuje język i styl każdego z narratorów, wskazując środki charakterystyczne dla różnych stylów: impresjonistycznego, realistycznego, naturalistycznego – analizuje stylizację gwarową, wskazując różne rodzaje dialektizmów – wskazuje elementy heroizacji i symbolizmu (np. śmierć Boryny) <ul style="list-style-type: none"> – porównuje sposób ukazania wsi w <i>Chłopach</i> i malarstwie epoki podejmującym tę tematykę
<p>7. Stanisław Wyspiański i teatr modernistyczny</p> <p>Stanisław Wyspiański, <i>Wesele</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje <i>Wesele</i>, wskazując jego dwupłaszczyznowość – na podstawie <i>Plotki...</i> przedstawia historyczne realia <i>Wesela</i>, ukazane postaci, sytuacje, anegdoty itp. – charakteryzuje postaci <i>Wesela</i>, zwracając uwagę na ich portrety psychologiczne i indywidualizację języka – wskazuje elementy symboliczne: osoby dramatu, przedmioty, sceny – interpretuje je, wykorzystując konteksty historyczne, 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje w <i>Weselu</i> cechy dramatu realistycznego i symbolicznego (uwzględniając różne płaszczyzny dzieła) – interpretuje <i>Wesele</i> jako rozrachunek z polskimi mitami chłopskimi, takimi jak: wieś „bajecznie kolorowa”, „raclawicka kosa”, „chłop-król Piast”, „pawie pióra”, „krwawe zapusty” rabacji galicyjskiej itp. – na podstawie <i>Wesela</i> tworzy zbiorowy portret chłopów i inteligencji – analizuje sposób zastosowania

	<p>literackie i artystyczne</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, czym była młodopolska chłopomania i w jaki sposób odzwierciedliła się w dramacie – na podstawie dramatu ukazuje złożone relacje między chłopami a inteligencją, demaskując mit solidaryzmu narodowego – interpretuje chocholi taniec, wskazując różne możliwe odczytania tej sceny – tworzy spójną interpretację <i>Wesela</i> jako dramatu o polskich sprawach – zwraca uwagę na inspiracje malarstwem Matejki – wyjaśnia, na czym polegała młodopolska synteza sztuk <p>– wypowiada się na temat twórczości dramatycznej Wyspiańskiego, odnosząc się do terminu „neoromantyzm”</p> <p>– interpretuje autobiograficzne wiersze Wyspiańskiego, podkreślając symboliczny związek artysty z Krakowem i Wawelem – świętym miejscem polskości</p>	<p>dialektyzacji</p> <ul style="list-style-type: none"> – określa mistrzostwo języka <i>Wesela</i> – wskazuje aforyzmy i sformułowania, które się utrwaliły w języku potocznym – zabiera głos w dyskusji na temat „problemów polskich”, dbając o uczciwość i jednoznaczność swej wypowiedzi – wyjaśnia, czym jest etyka wypowiedzi – charakteryzuje koncepcję „teatru ogromnego”, wskazując jego związek z młodopolską syntezą sztuk – omawia działalność Wyspiańskiego jako człowieka teatru, malarza, artysty plastyka, twórcy polichromii i witraży oraz sztuki użytkowej
--	--	--

WIEK XX		
<p>Futuryzm i inne ważne kierunki artystyczne</p> <p>F.T. Marinetti, <i>Manifest futuryzmu</i> (fragm.)</p> <p>proponowane konteksty: malarstwo: H. Stażewski, <i>Kompozycja</i> P. Picasso, <i>Panny z Awinionu</i> P. Citroën, <i>Fotomontaż</i> M. Duchamp, <i>Fontanna</i> R. Magritte, <i>Trudne skrzyżowanie</i> W. Kandinsky, <i>Żółte, czerwone, niebieskie</i></p> <p>muzyka: utwór jazzowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje główne źródła zmian świadomości społecznej i artystycznej po I wojnie światowej (np. zmiany polityczne, rozwój techniki, nowe idee społeczne) – czyta manifest Marinettiego ze zrozumieniem jego prowokacyjności; dostrzega postawę buntu – w manifestie Marinettiego wskazuje charakterystyczne cechy futuryzmu jako kierunku sztuki początków XX w. („męska energia, siła, witalizm...”) – wymienia główne tendencje i hasła związane z nowymi kierunkami w sztuce (np. aktywizm, zmiana, bunt, szybkość, rozwój cywilizacyjny, masowość, zwrot ku przyszłości, odejście od naśladowczego opisu rzeczywistości – antymimetyzm, deformacja, karykatura i groteska...), krótko je komentuje, odnosi do przykładów dzieł sztuki – opisuje (komentuje) przykłady dzieł sztuki awangardowej, wskazując ich charakterystyczne cechy – opisuje obraz P. Picassa <i>Panny z Awinionu</i>, dostrzegając w nim artystyczną prowokację – ogólnie wyjaśnia terminy: <i>awangarda</i>, <i>modernizm</i> i 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje filozoficzne podstawy nowego charakteru sztuki (Nietzsche, Bergson, psychoanaliza Freuda) – na podstawie tekstu Marinettiego prezentuje program futurystów – określa podstawowe wyznaczniki poetyki tekstu Marinettiego, odnajdując w nich cechy futurystyczne – wyjaśnia, czym jest kultura masowa i wskazuje jej podstawowe obszary (np. ogólnodostępne książki, prasa, komedie slapstickowe...) – dostrzega związki między kierunkami awangardowymi w poezji i w innych dziedzinach sztuki (np. interpretuje technikę kolażu, fotomontaż, wie, czym był nurt ekspresjonistyczny w kinie i w teatrze) – interpretuje obraz P. Picassa <i>Panny z Awinionu</i>, określając środki artystyczne typowe dla malarstwa – krótko określa wpływ psychoanalizy na literaturę – krótko przedstawia początki filmu jako nowej dziedziny sztuki, wskazuje najważniejszych twórców, wymienia niektóre tytuły, główne terminy itp. (np. Chaplin, Eisenstein, film ekspresjonistyczny, filmowy surrealizm Buñuela, plany filmowe, montaż filmowy)

	<ul style="list-style-type: none"> –określa postawę twórczą reprezentowaną przez artystę awangardowego – wymienia i krótko charakteryzuje kierunki artystyczne początków XX w.: <i>futuryzm, ekspresjonizm, surrealizm, dadaizm, kubizm, abstrakcjonizm</i> 	
<p>Nadrealizm</p> <p>G. Apollinaire, <i>Male auto</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – czyta wiersz Apollinaire’a ze zrozumieniem zawartej w nim nowej wizji świata – podejmuje próbę samodzielnej analizy i interpretacji wiersza: m.in.: <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje monolog liryczny • opisuje charakter przestrzeni wykreowanej w wierszu • wskazuje obrazy poetyckie • dostrzega i *interpretuje elementy symboliczne, *opisuje nadawcę i odbiorcę – na podstawie utworu Apollinaire’a wyjaśnia, czym jest kaligram – wyjaśnia, na czym polega nowatorstwo formalne poezji Apollinaire’a – dostrzega obecne w wierszach aluzje do czasu wojny i elementy autobiograficzne 	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje samodzielnie czytany wiersz, – wskazuje i komentuje charakterystyczne cechy języka poetyckiego Apollinaire’a, – odnosi czytane wiersze do poznanych dzieł sztuki – wskazuje związki poezji Apollinaire’a z twórczością XIX-wiecznych symbolistów francuskich – przypomina i zbiera wiadomości o symbolizmie w sztuce i symbolu jako środku artystycznym (synteza) – określa, jak „działa” poezja nowoczesna (metaforyczność, gra skojarzeń, wieloznaczne obrazy poetyckie...) i jak należy ją odczytywać
<p>Grupy poetyckie w dwudziestoleciu</p> <p>K. Wierzyński, <i>Lewa kieszeń</i></p> <p>J. Tuwim, <i>Chrystus miasta, Do krytyków</i></p> <p>M. Pawlikowska-Jasnorzewska, <i>Kurze łapki, Stara kobieta, Płyty Carusa (fragm.)</i></p> <p>B. Jasiński, <i>But w butonierce</i></p> <p>J. Przyboś, <i>Na kołach, Wieczór</i></p> <p>T. Peiper, <i>Miasto. Masa. Maszyna. (fragm.)</i></p> <p>proponowane konteksty: muzyka: B. Bartók, <i>Allegro Barbaro</i>, E. Caruso, <i>Mamma Mia, Che Vo’ Sape</i> E. Demarczyk, „Pocałunki” śl. M.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje czytane utwory: wskazuje codzienność i sprawy „zwyczajne” jako tematy poetyckie, nowego bohatera (szary człowiek i tłum), fascynację techniką i przestrzenią wielkomięską, witalność, dynamizm, odrzucenie tradycji i pochwałę cywilizacji, zachwyt wobec nowych dziedzin sztuki i nowych mediów (np. kino, gramofon) itp. – opisuje postawy podmiotów lirycznych czytanych utworów – określa funkcje nawiązania ewangelicznego w wierszu Tuwima – opisuje poetykę czytanych utworów, wskazuje nowatorstwo formalne (np. język potoczny w wierszach skamandrytów, „spiętrzoną” metaforę i elipsę w wierszach Przybosia, odejście od rygorów wersyfikacyjno-składniowych); charakteryzuje warstwę brzmieniową (rytm) wierszy itp. – interpretuje wiersze Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej jako „liryczny pamiętnik” poetki – w czytanych utworach wskazuje indywidualne, specyficzne dla poszczególnych twórców dwudziestolecia cechy i tematy, np. 	<ul style="list-style-type: none"> – w czytanych wierszach wskazuje różnorodne środki stylistyczne i określa ich funkcje (zauważa w nich wykładniki nowatorstwa i awangardowości utworów) – na podstawie czytanych utworów dostrzega przemiany postaw twórczych poetów, np. Tuwima (od „barbarzyńcy w mieście” do poety „słowiarza”), Przybosia (od fascynacji miastem do zainteresowania pejzażem wiejskim) – wyjaśnia, dlaczego Tuwima określa się mianem „poety-słowiarza” – przedstawia różne koncepcje poety (artysty) i poezji obecne w programach i utworach dwudziestolecia (np. „barbarzyńca”, „kabaretowy prześmiewca”, „przechodzień”, „poszukiwacz słowa”, „eksperymentator w laboratorium sztuki”) – wymienia i krótko opisuje postacie poetów z kręgu Skamandra, a także futurystów – Jasińskiego – i Awangardy Krakowskiej – Przybosia, wymienia ich znane utwory, podaje najważniejsze wiadomości biograficzne, charakterystyczne, indywidualne cechy twórczości

<p>Pawlikowska-Jasnorzewska, muz. Z. Konieczny</p>	<p>fascynacje słowem i jego brzmieniem (m.in. poszukiwania poetyckie Tuwima w zakresie języka, motyw miłości, śmierci oraz kobiecość w poezji Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, nowe wymiary przestrzeni miejskiej w wierszach Peipera i Przybosia)</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia krótko, jaką rolę w życiu literackim dwudziestolecia odgrywała kawiarnia literacka - na podstawie czytanych wierszy i wiadomości z podręcznika, a także samodzielnie znalezionych informacji z różnych źródeł – prezentuje Skamandra i Awangardę Krakowską jako grupy poetyckie 	
<p>Klasycyzm i harmonia</p> <p>L. Staff, <i>Wysokie drzewa, Harmonia, Bonaccia</i></p> <p>J. Tuwim, <i>Sitowie, Zmęczenie</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje i interpretuje czytane wiersze - określa ich nastrój i wskazuje tworzące go środki poetyckie - analizuje budowę wersyfikacyjno-składniową utworów, słownictwo, środki stylistyczne, wskazuje ich związek z klasycznym wzorcem poezji - określa, w jaki sposób w wierszach Staffa zostało przedstawione przeżycie piękna - wskazuje funkcjonowanie motywu harmonii w wierszach Staffa i Tuwima - wskazuje toposy obecne w czytanych wierszach i rozpoznaje ich antyczne źródło - przedstawia klasycystyczną postawę poetów i koncepcję poezji wyłaniającą się z wierszy - analizuje warstwę dźwiękową czytanych wierszy, wiążąc ją z ich klasycystycznym charakterem 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia Staffa jako twórcę nurtu klasycznego i klasyka poezji polskiej (przypomina utwory poznane wcześniej, wskazuje trwałe cechy postawy poetyckiej Staffa) - wyjaśnia, na czym polega kontemplacyjny charakter poezji Staffa - tłumaczy termin „topos”, podając przykłady, wyjaśnia, jaką rolę odgrywają toposy w poezji klasyków - wskazuje trwałość dziedzictwa poezji klasycystycznej: Kochanowskiego (<i>Rzecz Czarnoleska</i>); przywołuje wiersze Norwida (powtórzenie) i Tuwima - wyjaśnia, jaką rolę odgrywa w wierszu warstwa brzmieniowa i rytmiczność
<p>Spór o idee</p> <p>S. Żeromski, <i>Przedwiośnie</i> (powieść czytana w całości)</p> <p>proponowane konteksty: Z.J. Adamczyk, <i>[Znaczenie opowieści o szklanych domach w "Przedwiośniu" S. Żeromskiego]</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - streszcza i opowiada fragmenty (wybrane wątki) powieści; relacjonuje (opisuje) jej świat przedstawiony - charakteryzuje przestrzeń powieściową ukazującą polską rzeczywistość; dostrzega jej symboliczny wymiar (np. przygraniczna wieś, do której przyjeżdża Cezary, Nawłóć, Chłodek, dzielnice Warszawy, marsz na Belweder) - opisuje kreację głównego bohatera: przedstawia etapy jego dojrzewania i edukacji, określa przynależność pokoleniową „rewolucyjny” rodowód, sposób widzenia polskiej rzeczywistości (konfrontacja marzeń 	<ul style="list-style-type: none"> - określa, w jakich warunkach narodziła się polska powieść polityczna dwudziestolecia (np. zagrożenia kraju, bieda, zbyt wolno przeprowadzane reformy, rozczarowanie elitą polityczną, zagubiony etos patriotyczno-społeczny), wskazuje głównych jej twórców - porównuje Nawłóć i Soplicowo (ew. inne znane sobie obrazy dworu ziemiańskiego) - analizuje język i styl, jakim pisarz przedstawia opisy polskiej rzeczywistości - wyjaśnia termin „powieść polifoniczna” i odnosi go do III części <i>Przedwiośnia</i> - przedstawia charakterystykę

	<p>z rzeczywistością), wydany przez niego sąd o Polsce itp.</p> <ul style="list-style-type: none"> – dostrzega i komentuje dialogową konstrukcję III części utworu (zderzenie równorzędnych racji w polemice Cezarego z Gajowcem i Antonim Lulkiem: niepodległe i silne państwo – radykalna poprawa losu warstw najuboższych na drodze rewolucji) – interpretuje otwarte zakończenie losów bohatera – wskazuje dwa typy narracji obecne w powieści (auktorialną i personalną) i określa ich funkcje – wyjaśnia metaforyczny sens tytułu powieści i tytułów jej części – interpretuje <i>Przedwiośnie</i> jako powieść wyrastającą z rozczarowania pierwszymi latami niepodległości (wskazuje i komentuje właściwe fragmenty utworu) – czyta ze zrozumieniem literaturę naukową (fragment rozprawy o <i>Przedwiośniu</i>) 	<p>porównawczą Cezarego Baryki i Tomasza Judyma, wskazując nawiązania romantyczne w kreacji każdego z bohaterów</p> <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie powieści (postać Gajowca i jego nauczycieli) wnioskuje, jak Żeromski wyobrażał sobie etos polskiej inteligencji – na podstawie wiadomości z podręcznika wprowadza kontekst problemów podejmowanych w publicystyce Żeromskiego; charakteryzuje poglądy polityczne i społeczne pisarza (np. konieczność zachowania niepodległości, likwidacja nędzy, potępienie komunizmu i rewolucji) – wie, jakie kontrowersje wzbudzało <i>Przedwiośnie</i> i jakie oskarżenia wysuwano pod adresem autora; polemizuje z nimi, wykorzystując interpretację powieści i wiadomości z podręcznika
<p>Zawsze człowiek... W stronę powieści psychologicznej</p> <p>Z. Nałkowska, <i>Granica</i> (utwór czytany w całości)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje zasadę kompozycyjną powieści (inwersja czasowa) i określa jej funkcję (przedstawienie motywów działania oraz złożoności prawdy o człowieku) – wyjaśnia, na czym polega nowatorstwo kompozycji utworu (wykorzystuje wiadomości z części <i>Wielka proza światowa</i>) – przedstawia charakterystykę głównego bohatera powieści; zwraca uwagę na różne źródła informacji i relatywność oceny tej postaci, próbuje określić, jaka jest o niej prawda – określa punkt widzenia narratora powieści – formułuje własną ocenę postaci Zenona, uzasadnia ją; dostrzega tragizm bohatera i wskazuje jego społeczne i psychologiczne źródła – relacjonuje i komentuje refleksje narratora <i>Granicy</i> na temat ludzkiego życia – interpretuje tytuł powieści, wskazując jego wieloznaczność (płaszczyzna psychologiczno-moralna, społeczno-polityczna, filozoficzna itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje różne płaszczyzny interpretacji powieści (psychologiczno-moralną, polityczno-społeczną, filozoficzną), omawia je, odwołując się do treści utworu – przedstawia wydarzenia ukazane w powieści z punktu widzenia różnych postaci (Zenona, Elżbiety, Justyny, pani Kolichowskiej); wyciąga wnioski – zabiera głos w dyskusji na temat prawdy w życiu człowieka, relatywizmu ocen, istnienia obiektywnych norm moralnych (odnosi swoje sądy do <i>Granicy</i> i innych utworów) – wyjaśnia, czym jest egocentryzm i jak przejawia się on w ocenach postaci powieściowych – komentując postępowanie postaci powieściowych, wypowiada swój sąd na temat „wdrukowanego schematu postępowania” – wskazuje w powieści obecność motywu maski, interpretuje go
<p>Rozwój powieści realistycznej – synteza wiadomości i wybrane fragmenty powieści z</p>	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje model XIX-wiecznej powieści realistycznej ze znanymi sobie powieściami dwudziestolecia międzywojennego, wskazuje cechy wspólne i różnice 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia różne kierunki poszukiwań formalnych prozy realistycznej w dwudziestolecie: czas subiektywny i monolog wewnętrzny bohatera w powieści Prousta, strumień

<p>podręcznika, np.: J. Joyce, <i>Ulisses</i> T. Mann, <i>Czarodziejska góra</i> M. Dąbrowska, <i>Noce i dnie</i> J. Iwaszkiewicz, <i>Panny z Wilka</i></p> <p>powieści poznane wcześniej (w klasie II i III) – przypomnienie</p>	<ul style="list-style-type: none"> - czyta i interpretuje fragmenty prozy, np. <i>Ulisses</i> Joyce'a, <i>Czarodziejskiej góry</i> Manna, <i>Nocy i dni</i> Dąbrowskiej, <i>Panien z Wilka</i> Iwaszkiewicza; wskazuje charakterystyczne cechy ich poetyki - syntezuje wiadomości na temat technik narracyjnych stosowanych w powieści dwudziestolecia i ich funkcji - wymienia i krótko prezentuje najważniejszych autorów powieści dwudziestolecia (np. wskazanych w podręczniku) 	<p>świadomości i symultanizm Joyce'a, „powieść edukacyjną” Manna, behawioryzm np. Hemingwaya itp.</p> <ul style="list-style-type: none"> - na podstawie wiadomości z podręcznika wskazuje wpływ filozofii i psychologii na rozwój powieści - wnioskuje, dlaczego czas stał się jednym z głównych tematów powieści i w ogóle sztuki XX w., a eksperymenty w zakresie tej kategorii wpłynęły na przemiany formalne powieści
<p>Natura twórcza i tworząca – czyli świat poznawany i odczuwany inaczej</p> <p>B. Leśmian, <i>Topielec</i>, <i>Dusiołek</i>, <i>Poeta</i>, <i>Szewczyk</i>, <i>Dziewczyna</i></p> <p>proponowane konteksty: E. Demarczyk, <i>Garbus</i>, sł. B. Leśmian, muz. Z. Konieczny M. Umer, <i>Ląka</i>, sł. B. Leśmian, muz. Z. Konieczny</p>	<ul style="list-style-type: none"> - interpretuje wiersze Leśmiana, wnioskując na podstawie analizy (dokonanej pod kierunkiem nauczyciela) - opisuje charakter świata wykreowanego w wierszach, dostrzega jego symboliczny charakter i filozoficzne przesłanie - przedstawia sposób, w jaki poeta widzi naturę oraz jej relacje z człowiekiem - wskazuje specyfikę języka artystycznego Leśmiana (rodzaje neologizmów i ich funkcje, rytm) - wskazuje w znanych wierszach inspiracje ludowe (np. ballada, postacie rodem z baśni ludowych, meliczność, antropomorficzne widzenie sił natury) i wyjaśnia, w jaki sposób poeta je przetwarza, włączając w swoją wizję świata - w czytanych wierszach wskazuje elementy humoru i ludowej groteski, określa ich funkcje - w wierszach Leśmiana dostrzega symbolizm i proveniencję młodopolską - odwołując się do czytanych wierszy, wyjaśnia pojęcie „baśń filozoficzna” 	<ul style="list-style-type: none"> - dokonuje samodzielnej analizy i interpretacji czytanych wierszy Leśmiana - interpretuje czytane wiersze jako opowieści filozoficzne: o bycie, poznaniu, trudzie istnienia, dochodzeniu prawdy o świecie - wyjaśnia ogólnie, na czym polega związek poezji Leśmiana z filozofią Bergsona (intuicja, pęd życiowy, natura tworząca, jaźń itp.) - na podstawie czytanych wierszy określa Leśmianowską koncepcję poety („poeta jako człowiek pierwotny”) - wskazuje związki poezji Leśmiana z mitycznym pojmowaniem świata - określa stylistyczną i znaczeniową wartość neologizmów Leśmianowskich - rozpoznaje słowotwórczą budowę neologizmów Leśmiana, dzieli je na kategorie (np. wg części mowy), wyciąga wnioski dotyczące poglądów poety na temat języka
<p>Ku źródłom mitu i tajemnicy istnienia</p> <p>B. Schulz, <i>Wiosna</i> (fragm.)</p> <p>proponowane konteksty: A. Chciuk, fragm. książki <i>Bruno Schulz zaczarowany i zwykły</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - podaje podstawowe informacje na temat Schulza i Drohobycza (wykorzystuje cytaty Chciuka i informacje z podręcznika) - interpretuje fragment prozy, odnajdując w nim elementy autobiograficzne i wyjaśniając, w jaki sposób zostały one przetworzone - śledzi inicjacje (wtajemniczenia), jakich doświadcza bohater <i>Wiosny</i>, i je interpretuje - wskazuje w opisie motywy symboliczne i mityczne, interpretuje je - wyjaśnia, dlaczego Schulz uważa dzieciństwo za „genialną epokę” i 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia relacje między mikrokosmosem (dom, Drohobycz) i makrokosmosem (wszechświat, mit) świata przedstawionego w opowiadaniu Schulza - wyjaśnia, jak Schulz pojmuje „dojrzewanie do dzieciństwa” - określa sposób pojmowania czasu w prozie Schulza (odnosi to do czytanego tekstu, przytacza właściwe cytaty) - wyjaśnia, na czym polega mityzacja rzeczywistości w prozie Schulza, m.in. przywołuje mit Początku i Księgi - wskazuje korespondencję między prozą Schulza a malarstwem np.

	<p>czas święty</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje i charakteryzuje język poetycki Schulza (części mowy i ich funkcje, odwołanie się do wrażeń zmysłowych, dynamizacja opisu, metafory i ich charakter, animizacje i antropomorfizacje itp.) - wskazuje w opisie metafory sugerujące metamorfozę elementów rzeczywistości, wyjaśnia, jakie mają znaczenie dla obrazu wykreowanego świata - zbiera materiał do syntezy: „Obraz dzieciństwa w literaturze różnych epok” 	<p>Chagalla</p> <ul style="list-style-type: none"> - przygotowuje i wygasa referat: „Obraz dzieciństwa w literaturze różnych epok (synteza materiału)”
<p>Forma w życiu człowieka</p> <p>W. Gombrowicz, <i>Ferdydurke</i> (utwór czytany w całości)</p> <p>proponowane konteksty: malarstwo – karnawał i groteska w sztuce europejskiej, np.: drzeworyt S. Munstera, B. Bruegel, <i>Walka karnawału z postem</i> H. Bosch, <i>Kuszenie św. Antoniego</i> karykatura starej kobiety Leonarda da Vinci F. Goya, <i>Niech wiedzą, jacyśmy dostojni</i> S.I. Witkiewicz, <i>Portret Stefana Glassa</i> J. Ensor, <i>Wjazd Chrystusa do Brukseli</i></p> <p>Z. Łapiński, <i>Akcje i interakcje</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - streszcza (opowiada, relacjonuje) utwór - interpretuje znane sobie fragmenty utworu, np. przebudzenie bohatera, zaprowadzenie go do szkoły, pojedynek Syfona z Miętusem - przedstawia bohatera, wskazując różne jego „ja” oraz określając role (formy), jakie zostają mu narzucone - ocenia wpływ, jaki na bohatera mają inni ludzie (a więc: w jaki sposób człowiek jest określany przez relacje międzyludzkie) - wyjaśnia symboliczny sens kolejnych ucieczek Józia (ocenia, czy możliwe jest uwolnienie się człowieka od narzucanej mu formy) - wyjaśnia, jak Gombrowicz rozumie dojrzałość (i niedojrzałość człowieka) - w czytanych fragmentach wskazuje elementy parodii, groteski, karykatury, aluzji literackiej i kulturowej; określa ich funkcje (np. kompromitacja określonych środowisk społecznych, zachowań, postaw) - ocenia obraz środowisk społecznych ukazanych w powieści: szkoła, dom (rodzina mieszczańska), dwór ziemiański, zwracając uwagę na rolę tradycji, jaka je ukształtowała - interpretuje groteskową symbolikę części ciała (np. twarz-gęba, głowa walcząca z łydką) - wskazuje sformułowania charakterystyczne dla groteskowego kodu Gombrowicza i wyjaśnia ich sens (np. pupa, gęba, łydka, patrzec belfrem) - wyjaśnia, czym jest kultura karnawału (na podstawie wiadomości z podręcznika) i dostrzega jej związek z powieścią 	<ul style="list-style-type: none"> - podaje podstawowe informacje biograficzne o Gombrowiczu - na podstawie sytuacji Józia ocenia sytuację człowieka uwikłanego w formę - wyjaśnia, czym jest Gombrowiczowska Forma i jak można ją rozumieć (w zakresie wskazanym w podręczniku) - określa gatunek utworu, zwracając uwagę na związki z powieścią łotrykowską i powiastką filozoficzną - ocenia stylistyczną wartość elementów nonsensu, absurdu, deformacji - wskazuje związek groteski (w języku i stylu powieści) z obrazem deformacji osobowości człowieka pod wpływem interakcji z innymi ludźmi w codziennych sytuacjach (np. w rodzinie Młodziaków) - wskazuje przykłady stylistycznego dysonansu stosowanego przez autora, wyjaśnia jego mechanizm i funkcje - interpretuje <i>Ferdydurke</i> w kontekście Bachtinowskiej koncepcji kultury karnawału (śmiechu, błazenady, parodii, anarchii – na podstawie wiadomości z podręcznika) - przedstawia samodzielnie przygotowany referat (lub prezentację) z wykorzystaniem materiałów ilustracyjnych: „Groteska w literaturze i sztuce europejskiej”

	<p>Gombrowicza</p> <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie powieści i wybranych dzieł sztuki wyjaśnia, czym jest groteska i jakie są jej cechy – powtarza i syntezuje materiał dotyczący groteski i jej funkcji w literaturze i sztuce różnych epok – czyta ze zrozumieniem literaturę naukową (fragment rozprawy nt. twórczości Gombrowicza) 	
<p>Groteskowa wizja końca świata</p> <p>S.I. Witkiewicz, <i>Szewcy</i> (fragment z podręcznika)</p> <p>proponowane konteksty: S.I. Witkiewicz, <i>Autoportret pięciokrotny</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – czyta i interpretuje wskazane fragmenty dramatu – charakteryzuje język i styl dramatu, wskazując wymieszanie stylów, neologizmy, hybrydy, aluzje i przytoczenia, ocenia ich funkcje i ogólny efekt – wyjaśnia, czym jest hybryda językowa, podając przykłady – w czytanych fragmencie wskazuje cechy groteski, określa jej funkcje 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje elementy groteski w języku (wymieszanie różnych stylów, nieadekwatnych form językowych itp.) – interpretuje język utworu (kompromitacja jałowości XX-wiecznych intelektualistów, parodia stylu modernistycznego, wprowadzenie komizmu itp.) – prezentuje podstawowe wiadomości o życiu i twórczości Witkacego, m.in. o jego twórczości literackiej i malarskiej, firmie portretowej, poszukiwaniach artystycznych, w tym – o teorii Czystej Formy (zakres wiadomości z podręcznika)
<p>Katastrofizm lat 30.</p> <p>Cz. Miłosz, <i>O książce</i></p> <p>J. Czechowicz, <i>Żal</i></p> <p>K. I. Gałczyński, <i>Koniec świata. Wizje świętego Ildefonsa...</i></p> <p>proponowane konteksty: sztuka: O. Dix, <i>Podpory społeczeństwa</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie czytanych wierszy określa nastroje lat 30. (rozczarowanie, niepewność, przecucie katastrofy itp.) – wskazuje polityczne i społeczne źródła nastrojów katastroficznych, znajduje ich odbicie w czytanych wierszach i w sztuce (kryzys ekonomiczny, nędza, bezrobocie, narodowe ruchy faszystowskie, widmo rewolucji, totalitaryzmu itp.) – dokonuje analizy i interpretacji wiersza Miłosza – określa, jaki portret ludzi swej epoki kreśli poeta (krytyka współczesności) – komentuje występujące w wierszu relacje między realnym czasem historycznym a biblijnym czasem apokalipsy, wyciąga wnioski – wskazuje katastroficzne wizje w wierszu Czechowicza, interpretuje ich symbolikę – wskazuje stylistyczne wykładniki muzyczności w wierszu Czechowicza, określa ich funkcje (np. instrumentację głoskową, onomatopeje, środki służące rytmizacji) – w wierszu Gałczyńskiego rozpoznaje odmienną konwencję (groteska, satyra itp.) i jej związek z kulturą karnawału – w czytanych wierszach wskazuje i 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia ogólne założenia diagnozy upadku kultury Spenglera <i>Zmierzch Zachodu</i>, informacje o antyutopii takich, jak <i>Nowy wspaniały świat</i> Huxleya i o katastroficznych przecuciach Witkacego (na podst. informacji z podręcznika) – podaje podstawowe informacje o wileńskich żagarystach (a zwłaszcza o Miłoszu), wyjaśnia tytuł pisma – rozpoznaje 13-zgłoskowiec i interpretuje jego wykorzystanie w wierszu Miłosza, wskazuje związaną z nim tradycję literacką – w wierszu Miłosza odczytuje echa przecucia „zmierchu kultury” – interpretuje groteskowy utwór Gałczyńskiego w kontekście nastrojów katastroficznych lat 30. i w kontekście kultury karnawału – dokonuje syntezy: katastrofizm w literaturze i sztuce różnych epok, uwzględnia utwory poznane w klasie II (np. <i>Hymny</i> Kasprowicza), literaturę i dzieła innych sztuk

	<p>interpretuje symbolikę apokaliptyczną (biblijną)</p> <ul style="list-style-type: none"> – na podstawie czytanych wierszy określa główne cechy poetyki katastroficznej (np. nawiązanie do tradycji symbolizmu, wizyjność) – opisuje budowę czytanych wierszy; wskazuje wiersze tradycyjne i awangardowe pod względem budowy – w czytanych utworach wskazuje środki językowe o funkcji ekspresywnej, np. formy kontrastywne, określenia dynamizujące wypowiedź, hiperbolizacje, metafory nacechowane emocjonalnie, inne środki składniowe i leksykalne 	
<p>Katastrofa spełniona</p> <p>K.K. Baczyński, <i>Wyroki, Pokolenie, Z lasu, Elegia o... [chłopcu polskim]</i>, [...<i>Niebo złote ci otworzę</i>]</p> <p>proponowane konteksty: K.K. Baczyński, <i>Pokolenie</i> (rys.) zdjęcia z klęski wrześniowej i powstania warszawskiego E. Demarczyk, <i>Wiersze wojenne</i>, sł. K.K. Baczyński, muz. Z. Konieczny</p> <p>P. Rodak, [<i>Wyobraźnia poetów spełnionej apokalipsy</i>] (fragm.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje czytane wiersze, formułując wnioski na podstawie analizy kierowanej przez nauczyciela – określa charakter przestrzeni ukazanej w wierszach, interpretuje wypełniające ją elementy; rozpoznaje jej wizyjność – określa nastrój czytanych utworów (uwzględniając ich segmentację) – nazywa wartości (także przeciwstawne) obecne w czytanych utworach – wskazuje środki językowe i stylistyczne sygnalizujące, że poeta (podmiot liryczny) mówi w imieniu swojego pokolenia – krótko przedstawia Baczyńskiego na tle innych poetów pokolenia wojennego: – wyjaśnia określenie „poeci spełnionej przepowiedni” (lub: „spełnionej apokalipsy”), odwołując się do przeczuć katastrofistów przedwojennych i wyjaśniając metaforę apokalipsy – na podstawie czytanych utworów przedstawia obraz wojny jako apokalipsy, uwzględnia poetykę wierszy (rozpoznaje styl ekspresjonistyczny) – interpretuje zawarty w czytanych wierszach obraz wojny jako rozpadu ogólnoludzkiego porządku, upadek uniwersalnych wartości – wskazuje, jak poeci wojenni pojmowali obowiązek moralny spoczywający na poecie i człowieku – odwołując się do przeczytanych utworów, wyjaśnia, na czym polega tragizm i heroizm pokolenia wojennego 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje i interpretuje czytane utwory – wskazuje i interpretuje motywy symboliczne – przeprowadza analizę i interpretację porównawczą <i>Pokolenia</i> Baczyńskiego i <i>Pieśni</i> Borowskiego (bierze pod uwagę świadomość pokoleniową, pejzaż, obraz człowieka, motywy apokaliptyczne itp.) – przedstawia konstrukcję podmiotu lirycznego w poznanych wierszach Baczyńskiego – podaje podstawowe informacje o podziemnym życiu literackim i kulturalnym na ziemiach polskich w czasie okupacji (m.in. wskazuje SiN i jego redaktorów) – wie, jaką rolę przypisywali poeci okupacyjni artyście (organizator wyobraźni narodowej) – przedstawia – wyłaniający się z czytanych wierszy – syntetyczny obraz pokolenia, którego młodość przypadła na czas wojny – charakteryzuje wizję trudnego człowieczeństwa zawartą w wierszach Baczyńskiego – porównuje wiersze poetów okupacyjnych (np. Baczyńskiego) z utworami katastrofistów przedwojennych (np. Czechowicza) – w sposób syntetyczny przedstawia język i styl katastrofistów lat 30. i 40.

	<p>– czyta ze zrozumieniem fragment eseju na temat wyobraźni poetyckiej</p>	
<p>Człowiek totalitarny – człowiek „złagrowany”, czyli wizja obozu koncentracyjnego</p> <p>T. Borowski, wybrane opowiadania, np.: <i>Dzień na Harmenzach</i>, <i>Proszę państwa do gazu</i></p> <p>proponowane konteksty: K. Moczarski, <i>Rozmowy z katem</i>, J.J. Szczepański, <i>Święty</i></p>	<p>– streszcza, opowiada, relacjonuje (i komentuje) wybrane opowiadania oświęcimskie Borowskiego, wykorzystując wiadomości z historii na temat obozów koncentracyjnych</p> <p>– interpretuje czytane fragmenty opowiadań, opierając się na analizie tekstu (opisuje rzeczywistość obozową, analizuje postawy postaci i sposób ich przedstawienia)</p> <p>– przedstawia wizję obozu opisaną przez Borowskiego (wytwór kultury europejskiej; model państwa totalitarnego – kwintesencja systemu hitlerowskiego)</p> <p>– na przykładzie Tadka i innych postaci charakteryzuje więźnia obozów hitlerowskich, wskazuje fragmenty świadczące o jego uprzedmiotowieniu</p> <p>– wyjaśnia określenie: „człowiek złagrowany”</p> <p>– w interpretacji opowiadań wykorzystuje wiedzę historyczną oraz wiadomości biograficzne o autorze, odróżnia Tadka-bohatera literackiego od postaci pisarza</p> <p>– uzasadnia, że opowiadania Borowskiego mają wymiar moralistyczny, a nie nihilistyczny</p> <p>– odwołując się do tekstu, charakteryzuje styl, jakim pisane są opowiadania i sposób prowadzenia narracji (behawioryzm, styl lapidarny)</p> <p>– w czytanych opowiadaniach wskazuje cechy dokumentu i literatury pięknej</p>	<p>– komentuje przedstawiony przez Borowskiego obraz więźnia obozów hitlerowskich, zestawiając go z człowiekiem totalitarnym H. Arendt oraz z osobowością autorytarną T. Adorno; wyciąga wnioski, wykorzystuje je w dyskusji</p> <p>– relacjonuje, jakie kontrowersje budziły opowiadania Borowskiego i wskazuje ich przyczyny („sprawa Borowskiego”)</p> <p>– określa, jaką diagnozę kulturze europejskiej postawił Borowski (cywilizacyjna utopia zamieniona w mechanizm ludobójstwa)</p> <p>– wyjaśnia, jaki związek z przedstawioną wizją człowieka „urobionego” przez obóz ma styl behawiorystyczny opowiadań</p> <p>fakultatywnie:</p> <p>– wskazuje różne obrazy postaw ludzkich wobec systemu totalitarnego w literaturze dokumentalnej, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje obraz człowieka „urobionego” przez system – bohatera opowiadań Borowskiego i Stroopa z <i>Rozmów z katem</i> Moczarskiego • porównuje postawy więźniów i ich stosunek do wartości – w opowiadaniach Borowskiego i <i>Świętym</i> Szczepańskiego

<p>Ocalenie człowieczeństwa i wewnętrznej wolności</p> <p>G. Herling-Grudziński, <i>Inny świat</i> (utwór czytany w całości)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – streszcza, opowiada, relacjonuje fragmenty utworu, w kontekście wiedzy historycznej i biografii autora; wskazuje dokumentalny charakter książki – rozpoznaje w powieści cechy pamiętnika, określa zasadę kompozycji i sposób prowadzenia narracji – dokonuje szczegółowej analizy i interpretacji wskazanych fragmentów (np. studium męczeństwa Kostylewa) – przedstawia metody fizycznego i psychicznego niszczenia ludzi w państwie sowieckim – charakteryzuje system obozów sowieckich jako obraz totalitaryzmu – interpretuje tytuł i motto powieści – formułuje główny problem i przesłanie utworu (ocalenie człowieczeństwa i wewnętrznej wolności, obraz człowieka, który nie chce poddać się złu i tragicznemu losowi) – interpretuje <i>Inny świat</i> jako odmowę poddania się złu – wymienia inne ważne publikacje i ich autorów ukazujące „archipelag GULag” 	<ul style="list-style-type: none"> – podaje podstawowe informacje o Herlingu-Grudzińskim jako więźniu łagrów i wybitnym pisarzu emigracyjnym (a także o środowisku „Kultury” oraz jej znaczeniu) – wskazuje introspekcję jako metodę pisarską związaną z moralistycznym przesłaniem utworu – porównuje obraz człowieka w sytuacji ekstremalnej w opowiadaniach Borowskiego i <i>Innym świecie</i> (przedstawia „spór” Grudzińskiego z Borowskim) – porównuje styl opowiadań Borowskiego (lapidarny) i <i>Innego świata</i> (więcej środków stylistycznych, epitety, metafory itd.) – formułuje własne wnioski i sądy na temat różnych wizji „świata za drutami” oraz postaw ludzkich w sytuacji ekstremalnej, stosunku do cierpienia, wolności i zniewolenia itp.
<p>Obrazy Holocaustu w poezji</p> <p>W. Broniewski, <i>Ballady i romanse</i></p> <p>Proponowane konteksty: muzyka: M. Ptaszyńska, <i>Holocaust Memorial Cantata</i> do poematu L.W. Hedleya</p>	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje czytany utwór, odnajdując w nim literackie świadectwo Holocaustu – określa sposób ukazania w wierszu tragedii narodu żydowskiego (np. zarysowaną perspektywę i przestrzeń poetycką, ukazanych bohaterów, sytuację liryczną, „ja” liryczne, formę podawczą i przynależność gatunkową utworów, ukształtowanie języka artystycznego itp.) – wskazuje sposób przywołania tradycji romantycznej i określa jego funkcję 	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje czytany utwór, wykorzystując wiadomości z lekcji historii i różnych źródeł na temat Holocaustu – ocenia, w jaki sposób polscy pisarze traktowali (i poruszali) kwestię odpowiedzialności za eksterminację narodu żydowskiego

<p>Walka o godną śmierć</p> <p>H. Krall, <i>Zdażyć przed Panem Bogiem</i> (utwór czytany w całości)</p> <p>proponowane konteksty:</p> <p>sztuka: B. Linke, <i>Egzekucja w ruinach getta</i> H. Ołomucka, <i>Dziewczyna z podniesionymi do góry rękami</i></p> <p>muzyka: K. Penderecki, <i>Tren „Ofiarom Hiroszimy”</i></p> <p>M. Białoszewski, <i>Pamiętnik z powstania warszawskiego</i> (fragm.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia faktograficzny charakter książki Krall, m.in. wyjaśnia, kim był Edelman i jaką rolę odegrał w powstaniu w getcie warszawskim – wskazuje dwie płaszczyzny czasowe relacji Edelmana i określa, co je łączy – na podstawie relacji Edelmana interpretuje wybuch powstania w getcie jako walkę o godną śmierć – interpretuje tytuł utworu – wyjaśnia, dlaczego Edelman twierdził, że „nie nadaje się na bohatera” i odrzuca wszelkie sugestie heroizacji powstania w getcie – w utworze Krall wskazuje cechy reportażu – wyjaśnia znaczenie i pochodzenie słowa „holocaust” – zbiera materiały do syntezy: „Literackie świadectwa lat wojny i okupacji – dokument czy literatura piękna?” (m.in. opracowuje bibliografię najważniejszych pozycji i gromadzi wiadomości o ich autorach, wykorzystując informacje z podręcznika i znalezione samodzielnie w szkolnej bibliotece, internecie itp.) – określa, które cechy kwalifikują utwór do literatury pięknej, które zaś nadają mu wartość dokumentu – na podstawie czytanych fragmentów przedstawia, jaki obraz powstania warszawskiego zawarł Białoszewski w swoim pamiętniku – analizuje język <i>Pamiętnika...</i>; odnajduje w nim cechy relacji mówionej i określa funkcję takiego zabiegu – wyjaśnia, czym jest literatura faktu, przedstawia jej rozwój w latach 70., wymienia najważniejszych twórców i interesujące ich tematy (ogólnie, w zakresie wiadomości z podręcznika) – podaje najważniejsze gatunki z pogranicza literatury pięknej i dokumentu (reportaże, pamiętniki, dzienniki, wywiady) 	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie relacji Edelmana i materiałów zamieszczonych w podręczniku (np. cytatów Nałkowskiej, Iwaszkiewicza) przedstawia tragedię getta warszawskiego i stosunek do niej Polaków – porównuje opisy śmierci Żydów w getcie z literacką tradycją „pięknej” śmierci w walce – określa, jak Edelman łączy konwencję pięknego umierania z historią swojego pokolenia (przytacza cytaty) – przygotowuje i wygłasza prezentację: „Literackie świadectwa lat wojny i okupacji – dokument czy literatura piękna?”, w której wykorzystuje różne materiały ilustracyjne – określa sposób zapisania i przekazania doświadczeń czasu zagłady w znanych sobie utworach (synteza) – porównuje <i>Pamiętnik z powstania warszawskiego</i> z innymi utworami przedstawiającymi walkę z niemieckim okupantem – wskazuje przyczyny niechęci do fikcji literackiej w latach 70. – na przykładach znanych utworów pokazuje, jak literatura piękna łączy się z publicystyką lub osobistymi świadectwami – określa, które cechy zbliżają utwór do literatury pięknej, a które do publicystyki (dokumentu)
<p>Człowiek, który ocalał</p> <p>T. Różewicz, <i>Ocalony, Lament, Termopile polskie</i></p> <p>proponowane konteksty J. Szajna, <i>Ściana butów</i> A. Wróblewski,</p>	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje wiersze Różewicza, wykorzystując kontekst historyczny oraz kontekst literacki poznanych wcześniej utworów ukazujących człowieka i jego system wartości w sytuacji ekstremalnej – określa, kim jest (w poezji Różewicza) człowiek, który ocalał z katastrofy 	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje wiersze Różewicza jako obraz samoświadomości człowieka ocalonego z zagłady – na podstawie czytanych wierszy wyjaśnia, na czym polega „Różewiczowski system wersyfikacyjny” – na podstawie wiersza <i>Ocalony</i> charakteryzuje świat po katastrofie i

<p><i>Rozstrzelanie surrealistyczne</i></p> <p>S. Burkot [<i>Formuła poezji Tadeusza Różewicza</i>]</p>	<ul style="list-style-type: none"> – odwołując się do czytanych wierszy, wskazuje moralistyczny wymiar utworów Różewicza (diagnoza rozpadu wartości, „poszukiwanie nauczyciela i mistrza”, który pomoże odbudować ład) – charakteryzuje budowę i język artystyczny wierszy Różewicza, wyjaśnia jego ideowe przesłanie (odrzućenie zbędnej ekspresji, „mówienie ze ściśniętym gardłem”, wątpliwość, czy możliwa jest „sztuka po Oświęcimiu”) – w wierszach Różewicza dostrzega zatarcie granicy między językiem poezji a językiem prozy, ilustruje je przykładami – czyta ze zrozumieniem literaturę naukową (fragment o poezji Różewicza) 	<p>sytuację człowieka, wykorzystuje kontekst dzieł sztuki (Szajna, Wróblewski)</p>
<p>Literatura czy propaganda?</p> <p>A. Ważyk, <i>Rzeka, Poemat dla dorosłych</i> (fragm.)</p> <p>proponowane konteksty: budownictwo surrealistyczne, np.: Nowa Huta, Pałac Kultury i Nauki w Warszawie plakat surrealistyczny portrety przywódców film: A. Wajda, <i>Człowiek z marmuru</i> muzyka: piosenki z kolekcji „<i>Złote przeboje socjalizmu</i>”, np.: <i>Budujemy nowy dom</i> wyk. Chór Czeja</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia termin „surrealizm” – podaje główne założenia i cechy sztuki surrealistycznej, odnosi je do znanych sobie tekstów kultury (poezja, plakat, obrazy, piosenki) – ogólnie wyjaśnia, w jakich warunkach politycznych i społecznych istniała sztuka w różnych okresach PRL-u i jaki miały one na nią wpływ (naciski polityczne, indoktrynacja, propaganda, cenzura, przemilczanie niewygodnych tematów, zakłamywanie rzeczywistości itp. – ale i opozycyjność) – wyjaśnia określenie „nowomowa” i podaje jej przykłady (na podstawie podręcznika i znalezione w wierszach Ważyka) – wskazuje i objaśnia funkcje nowomowy – wyjaśnia, jakie były formy i cele wprowadzania Nowej Wiary, jak „prostowano historię”, czym był kult jednostki, odnajduje ich przejawy w znanych tekstach kultury (np. w wierszach Ważyka, plakacie surrealistycznym) – opisuje polską rzeczywistość ukazaną w <i>Poemacie dla dorosłych</i> (przyciska właściwe fragmenty) – interpretuje <i>Poemat dla dorosłych</i> jako wyraz rozczarowania rzeczywistością realnego socjalizmu – zna kontekst historyczny <i>Poematu dla dorosłych</i> („odwilż”) 	<ul style="list-style-type: none"> – ocenia, jaki wpływ miała nowomowa na język literatury i świadomość społeczeństwa – wyjaśnia, o czym mówią książki Orwella (<i>Folwark zwierzęcy</i> i <i>Rok 1984</i>) i na czym polega ich znaczenie dla kultury oraz myśli politycznej XX w. (na podstawie informacji z podręcznika) – zna Orwellowskie pochodzenie takich określeń, jak: nowomowa, Wielki Brat, prostowanie przeszłości – znajduje przykłady nowomowy w prasie (publicystyce) współczesnej – porównuje wiersze Ważyka, przedstawia ewolucję poglądów na rolę literatury i zmiany oceny sytuacji politycznej; wykorzystuje kontekst historyczny
<p>Życie w państwie totalitarnym – poezja przeciwko zniewoleniu</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że w literaturze, filmie, sztuce – w życiu kulturalnym PRL-u istniał nurt „świadectwa i sprzeciwu” 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia twórców należących do pokolenia „Współczesności”, określa ich postawę wobec rzeczywistości (na

<p>umysłów i zakłamaniu języka</p> <p>Cz. Miłosz, <i>Zniewolony umysł</i> (fragm.)</p> <p>L. Tyrmand, <i>Dziennik 1954</i> (fragm.)</p> <p>K. Wierzyński, <i>Moralitet o czystej grze</i></p> <p>S. Barańczak, <i>Spójrzmy prawdzie w oczy, Wypełnić czytelnym pismem, Garden party</i></p> <p>J. Polkowski, <i>Moja słodka ojczyzna</i></p> <p>R. Kapuściński <i>Cesarz</i> (fragm..)</p>	<p>sygnowany miesiącami politycznych przełomów; wymienia niektórych twórców mieszczących się w tym nurcie, ważne dzieła</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykorzystując wiadomości z historii, lokalizuje najważniejsze wydarzenia literackie (tytuły, nazwiska, formacje) „historycznych” miesięcy (Czerwiec, Październik, Marzec, Grudzień, Sierpień) – wyjaśnia, jaki wpływ na język sztuki miała cenzura (język przemilczeń, politycznych aluzji, ezopowość, satyra, ironia, groteska), odnajduje te cechy w czytanych utworach – interpretuje czytane utwory, wnioskując na podstawie ich analizy – dostrzega i „rozszyfrowuje” aluzje polityczne i historyczne zawarte w czytanych utworach – wskazuje frazeologizmy i potoczny, określa ich funkcje – interpretuje wiersze poetów Nowej Fali jako próbę odkłamania języka i ukazania prawdy społecznej – w czytanych wierszach wskazuje i interpretuje środki językowe typowe dla poezji Nowej Fali – wyjaśnia, czym jest manipulacja językowa, podaje przykłady – w wierszach poetów Nowej Fali wskazuje demaskowanie manipulacji i zakłamania języka – wskazuje nawiązania romantyczne i znaki tradycji narodowej w wierszu Polkowskiego i określa ich funkcję – odczytuje <i>Cesarza</i> Kapuścińskiego (fragment) jako alegorię dyktatury – rozpoznaje sposób prowadzenia narracji i określa jej funkcję 	<p>podstawie wiadomości z podręcznika)</p> <ul style="list-style-type: none"> – wie, czym był tzw. drugi obieg wydawniczy – dokonuje analizy i interpretacji czytanych utworów: – wymienia poetów Nowej Fali, przedstawia założenia ideowe i artystyczne tej formacji (na podstawie informacji z podręcznika i czytanych wierszy) – wyjaśnia termin „poezja lingwistyczna”, odwołując się do wierszy poetów Nowej Fali – na konkretnych przykładach (np. zaczerpniętych z mediów) przedstawia mechanizmy manipulacji językowej – określa, jakie środki stylistyczne służą uwzniośleniu postaci w wierszu Polkowskiego – wyjaśnia określenie „poezja stanu wojennego – dokonuje syntezy (np. w postaci referatu, eseju, rozprawki): „Różne reakcje literatury (filmu, sztuki...) na polityczną dyktaturę: powaga, śmiech, ironia...” – wyjaśnia, na czym polega faktograficzny, a na czym – paraboliczny charakter utworu Kapuścińskiego
<p>O wyobrażeniu przeszłości – krytycznie</p> <p>W. Gombrowicz, <i>Trans-Atlantyk</i> (fragment)</p> <p>J. Jarzębski, <i>Dziedzic z Sandomierskiego</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje i interpretuje wybrane fragmenty (np. z podręcznika) – wskazuje elementy parodii, groteski, satyry, określa, co jest przedmiotem krytyki pisarza – analizuje styl Gombrowicza pod kątem budowy zdań, określa jego charakterystyczne cechy (powtórzenia, „kresowy” szyk wyrazów) – odwołując się do tekstu utworu, określa stosunek pisarza do przeszłości szlacheckiej – czyta ze zrozumieniem tekst Jarzębskiego o Gombrowiczu – wyjaśnia, co to znaczy, że <i>literatura zafalszowała ziemianom ich obraz</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje mit sarmacki jako dziedzictwo polskiej przeszłości kształtujące wyobrażenie Polaków o sobie – porównuje <i>Trans-Atlantyk</i> z <i>Panem Tadeuszem</i> Mickiewicza i <i>Doliną Issy</i> Miłosza (lub innym utworem idealizującym przeszłość i obraz małej ojczyzny) – interpretuje <i>Trans-Atlantyk</i> jako polemikę ze szlachecko-romantyczną afirmacją polskości – wykorzystuje wiadomości z tekstu Jarzębskiego do interpretacji utworu Gombrowicza

	świata (na podstawie czytanego tekstu), odnosi tę myśl do interpretacji <i>Trans-Atlantyku</i>	
<p>Powieść jako filozoficzna parabola</p> <p>A. Camus, <i>Dżuma</i> (powieść czytana w całości)</p> <p>proponowane konteksty: sztuka: A. Giacometti, <i>Idący człowiek</i> film: przykładowe kadry z filmów, w których widoczny jest wpływ egzystencjalizmu (z podręcznika)</p> <p>G. Herling-Grudziński, <i>Pieta dell'Isola</i> (fragm.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – streszcza fabułę powieści i opisuje jej świat przedstawiony, wskazując paraboliczny charakter utworu – porównuje opisy Oranu i życia jego mieszkańców w czasie kolejnych etapów rozwoju epidemii, interpretuje zauważone zmiany – prezentuje i charakteryzuje bohaterów utworu, wyjaśnia, na czym polega ich samotność, odnosi ją do egzystencjalistycznej koncepcji bytu ludzkiego – uzasadnia, że bohaterowie <i>Dżumy</i> ukazują różne postawy ludzkie wobec zła, np.: <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje filozofię życiową doktora Rieux i jej bohatera • przedstawia dylematy Ramberta i zachodzące w nim zmiany • przedstawia przemiany w światopoglądzie ojca Paneloux • w odniesieniu do postaci Tarrou wyjaśnia, czym jest wg Camusa „świętość” i czyste sumienie – rozpoznaje paraboliczny charakter dżumy (choroby) opisanej w powieści (przy dostrzeżeniu realizmu jej opisów) – interpretuje motto powieści – określa przesłanie powieści – wskazuje byt człowieka i pytanie o sens i sposób jego życia jako przedmiot filozofii egzystencjalistycznej – ogólnie przedstawia najważniejsze założenia egzystencjalizmu Sartre’a – interpretuje dzieła sztuki, które kojarzy się z egzystencjalizmem; określa, jak ukazują człowieka i jakie prawdy o nim przedstawiają – przedstawia i interpretuje świat bohatera opowiadania Herlinga-Grudzińskiego – dokonuje syntezy (na podstawie poznanych utworów literackich i innych dzieł sztuki z różnych epok): „Doznanie samotności, cierpienia i śmierci – jako uniwersalne doświadczenie egzystencjalne człowieka”; pisze rozprawkę na ten temat 	<ul style="list-style-type: none"> – na przykładach bohaterów powieści określa, czego doświadcza człowiek w zamkniętym świecie – wskazuje wojnę, okupację i obozy jako genezę koncepcji filozoficznej Camusa (obraz człowieka i jego cierpienia) – interpretuje <i>Dżumę</i> jako filozoficzną parabolę ukazującą tragizm ludzkiej egzystencji i postawy ludzkie wobec zła – odnosi utwór do założeń filozofii egzystencjalistycznej, wskazuje w powieści jej kluczowe pojęcia (np. śmierć, samotność, wolność i uwięzienie), rozpoznaje obraz tragicznej egzystencji „człowieka absurdalnego” itp. – przedstawia założenia filozofii egzystencjalistycznej, wskazując głównych jej twórców, np.: Sartre’a, Camusa; wymienia ważne dla niej pojęcia – podaje ogólne informacje o Camusie jako wielkim moralisście XX w., filozofie i pisarzu i jego najważniejszych utworach (na podstawie wiadomości z podręcznika) – określa klimat kultury europejskiej, w jakim zrodził się egzystencjalizm XX w. (na podstawie podręcznika) – określa, w jaki sposób filozofia egzystencjalistyczna wpłynęła na sztukę (literaturę, malarstwo, film) – odczytuje rzeźbę Giacomettiego, wskazując cechy dzieła nasuwające skojarzenia z egzystencjalistyczną koncepcją człowieka (np. jakimi środkami została wyrażona izolacja i samotność ludzka) – porównuje sposób ukazania tragizmu egzystencji człowieka w <i>Dżumie</i> i opowiadaniu Herlinga-Grudzińskiego – na podstawie obu utworów przedstawia wykorzystanie motywu choroby jako metafory egzystencji człowieka (np. cierpiący, samotny, zamknięty w sobie – uwięziony)
<p>Bilans Różewicza</p> <p>T. Różewicz, <i>Spadanie..., W środku życia, Drewno</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje wiersze Różewicza, przywołując utwory wcześniej poznane (np. <i>Ocalony</i>) i ich kontekst historyczny, np.: <ul style="list-style-type: none"> • określa, jakie znaczenie dla człowieka ma świadomość 	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie znanych tekstów kultury przedstawia symbolikę góry i dołu w kulturze europejskiej – przedstawia motyw „pierwszego upadku” (strącenia zbuntowanych aniołów) i jego kulturową

<p>proponowane konteksty:</p> <p>W. Blake, <i>Stracenie zbuntowanych aniołów</i> D. Bouts, <i>Piekło</i></p>	<p>istnienia stałych wartości, „góry” i „dołu”, obawa przed upadkiem moralnym</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnice znaczeniowe między „upadkiem” a „spadaniem” jako wyznaczniki obrazu człowieka różnych epok • określa właściwości języka poetyckiego Różewicza (analizuje dobór rzeczowników i znaczenia, w jakich występują, składnię zdań, obecność środków stylistycznych, frazeologię itp.) • odnajduje utarte zwroty językowe, frazeologizmy, schematy różnych wypowiedzi; interpretuje je jako kompromitację słów i wyrażen, które zatraciły swoje znaczenia, pustosłowa, chaosu pojęciowego i moralnego, w jakim żyje współczesny człowiek <p>– przedstawia sytuację człowieka w świecie pozbawionym hierarchii wartości, ładu, trwałych znaczeń, kierunków dążenia, celu życia, Boga... itp.</p>	<p>interpretację; przywołuje zawierające go różne teksty kultury</p> <ul style="list-style-type: none"> – określa, jaką funkcję w poezji Różewicza pełni milczenie (cisza) – wskazuje przykłady konkretyzacji metafor, omawia ich funkcje – na podstawie czytanych wierszy oraz wiadomości z podręcznika określa, jaką ocenę kultury europejskiej zawarł poeta w swojej twórczości – dokonuje syntezy: Jak literatura różnych epok ukazywała „upadek człowieka” i związaną z nim koncepcję kondycji ludzkiej
<p>Poezja wobec dylematów egzystencji</p> <p>S. Grochowiak, <i>Płonąca Żyrafa</i> W. Szymborska, <i>Obmyślam świat, Utopia, *** [Nicość...]</i></p> <p>proponowane konteksty: S. Balbus, <i>Poetycki warsztat Szymborskiej...</i></p> <p>malarstwo: S. Dali, <i>Płonąca żyrafa</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – czyta i interpretuje wiersze, wskazując odniesienia do filozofii egzystencjalizmu, np.: interpretuje stan śmierci, w jakim znajduje się podmiot liryczny wiersza – odnajduje motywy i formy w sztuce, do których nawiązuje wiersz Grochowiaka i tytuł tomu <i>Menuet z pogrzebaczem</i> – określa, jaką funkcję pełni w wierszu Grochowiaka motyw brzydoty – opisuje kondycję ludzką w ujęciu Grochowiaka – ocenia „drugie wydanie świata” w wierszu Szymborskiej – wskazuje i formułuje pytania (problemy) filozoficzne obecne w wierszach Szymborskiej – opisuje właściwości języka poetyckiego Szymborskiej (gry znaczeniami wyrazów, wykorzystanie podobieństw brzmieniowych, rozbijanie frazeologizmów itp.) – w wierszach Szymborskiej rozpoznaje ironię, sarkazm, parodię; określa ich funkcje – czyta ze zrozumieniem fragment eseju Balbusa – analizuje język poetycki czytanych wierszy pod kątem słownictwa (np. 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia termin „turpizm” (znaczenie, pochodzenie, przedstawia związaną z nim polemikę poetów) – interpretuje wiersz Grochowiaka w kontekście filozofii egzystencjalizmu – rozpoznaje filozoficzny kontekst czytanych wierszy Szymborskiej (np. dialektyka jako sztuka poszukiwania prawdy, poglądy na zmienność i trwanie, istnienie i nicość itp.) – odczytuje sprzeciw wobec śmierci zawarty w wierszach poetki – podaje ogólne informacje o autorach czytanych wierszy (na podstawie podręcznika) – na podstawie statystycznej analizy słownictwa określa tematykę i problematykę różnych nurtów poezji współczesnej (bierze pod uwagę np. wiersze z podręcznika, teksty piosenek młodzieżowych i inne grupy tekstów) – odczytuje i interpretuje dzieła malarskie reprezentujące nurt egzystencjalistyczny w sztuce

	powtarzające się rzeczowniki i czasowniki), składni, obecności potocznych i poetyzów, wymieszania konwencji i stylów	
Współczesny Everyman – czyli człowiek „umarły za życia” T. Różewicz, <i>Kartoteka</i> (fragmenty)	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje bohatera <i>Kartoteki</i>, interpretuje jego bierność, brak imienia, wieku, zawodu itp. – określa, jak bohater <i>Kartoteki</i> postrzega swoje życie (zestawia jego świadomość ze świadomością podmiotu lirycznego wierszy Różewicza) 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje kreację bohatera <i>Kartoteki</i> z tradycyjną rolą bohatera dramatu – w konstrukcji bohatera rozpoznaje biografię pokolenia wojennego, wskazuje jego doświadczenia, dylematy moralne, kompleksy itp. istniejące w świadomości bohatera, wprowadza kontekst podmiotu lirycznego wierszy Różewicza – wyjaśnia, dlaczego bohater jest „umarły za życia” – określa źródła deformacji świata przedstawionego w dramacie (istnieje on w świadomości i podświadomości bohatera) – wyjaśnia, czym był teatr absurdu lat 50., wymienia głównych twórców i ogólne założenia nurtu, wiąże go z egzystencjalizmem
Za co kochamy Mrożka... S. Mrozek, <i>Tango</i> (utwór czytany w całości) T. Nyczek, [„ <i>Tango</i> ” <i>Stawomira Mrożka – sztuka polska i uniwersalna</i>]	<ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje przestrzeń sceniczną dramatu, wygląd, zachowanie i język bohaterów, określa ukazany w ten sposób obraz świata – zestawia poglądy na kulturę przedstawicieli trzech pokoleń ukazanych w dramacie – wyjaśnia, jak ukazany jest motyw buntu pokoleniowego – określa, jaką rolę odgrywa w dramacie motyw ślubu (odnosi go do tradycji literackiej) – wyjaśnia przyczyny klęski Artura – charakteryzuje postawę i poglądy Edka, określa jego rolę w dramacie – ocenia postawy reprezentowane przez postacie sceniczne (np. Artura, Edka, Eugeniusza, Stomila i Eleonory) – odczytuje <i>Tango</i> jako: <ul style="list-style-type: none"> • dramat o źródłach tyranii • obraz egzystencjalnych problemów człowieka współczesnego • dramat o przemianach kulturowych – dokonuje syntezy: „Funkcjonowanie motywu tańca w literaturze różnych epok (powtórzenie i zebranie materiału) – czyta ze zrozumieniem literaturę naukową (fragment książki T. Nyczka) 	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje w dramacie cechy tragikomedii rodzinnej – wskazuje elementy konwencji groteskowej i określa jej funkcje – wyjaśnia określenie „teatr groteski” – odnosząc je do <i>Tanga</i> – wyjaśnia, czym jest purnonsens, ilustrując go przykładami z dramatu Mrożka – kojarzy postać Edka oraz jego relacje z innymi postaciami z wydarzeniami historycznymi ostatnich kilkudziesięciu lat – wyjaśnia, jaką funkcję w dramacie pełni motyw tanga, odnosząc go do recepcji kulturowej tego tańca – wykorzystuje tezy i informacje z eseju Błońskiego do interpretacji postaci dramatu i reprezentowanych przez nie postaw – przygotowuje samodzielną prezentację z wykorzystaniem materiałów ilustracyjnych: „Funkcjonowanie motywu tańca w literaturze różnych epok”
Klasycyzm i harmonia L. Staff, <i>Problemy</i> ,	– wyjaśnia pojęcia: klasycyzm, klasyk, klasycyzny, dostrzegając ich wieloznaczność	– wyjaśnia, na czym polegają przemiany postawy poetyckiej L. Staffa (syntezuje wiedzę o twórczości Staffa)

<p><i>Człowiek, Wiosna</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje i interpretuje czytane wiersze – określa ich nastrój i wskazuje tworzące go środki poetyckie – analizuje budowę wersyfikacyjno-składniową utworów, słownictwo, środki stylistyczne, wskazuje ich związek z klasycznym wzorcem poezji – określa postawę poetycką wpisaną w wiersze Staffa – przedstawia obraz człowieka ukazany w późnej poezji Staffa – dostrzega obecność toposów wiosny oraz ogrodu i wyjaśnia ich znaczenie 	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje obecność tradycji klasycznej w twórczości Staffa (na podstawie czytanych wierszy)
<p>Polak patrzy na mury getta i tragedię narodu żydowskiego</p> <p>Cz. Miłosz, <i>Campo di Fiori</i></p> <p>Proponowane konteksty: muzyka: M. Ptaszyńska, <i>Holocaust Memorial Cantata</i> do poematu L.W. Hedleya</p>	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje wiersz, odnajdując w nim literackie świadectwo Holokaustu – określa funkcję powiązania dwóch planów czasowych w wierszu Miłosza – interpretuje sens „morałów” wskazanych w wierszu Miłosza oraz odautorskiej refleksji o „samotności ginących” – w świetle wiersza określa wskazane przez Miłosza zadanie poety i poezji – porównuje sposób ukazania tragedii narodu żydowskiego w wierszu Miłosza i <i>Balldach i romansach</i> Broniewskiego (np. zarysowaną perspektywę i przestrzeń poetycką, ukazanych bohaterów, sytuację liryczną, „ja” liryczne, formę podawczą i przynależność gatunkową utworów, ukształtowanie języka artystycznego) 	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje czytany utwór, wykorzystując wiadomości na temat Holokaustu (z lekcji historii i różnych źródeł) – przeprowadza analizę i pogłębioną interpretację wiersza Miłosza, opisuje jego kompozycję, ukształtowanie języka artystycznego, funkcję środków stylistycznych itp. – odczytuje wiersz Miłosza jako świadectwo ciągłości historycznego doświadczenia ludzi – ocenia, w jaki sposób polscy pisarze traktowali (i poruszali) kwestię odpowiedzialności za eksterminację narodu żydowskiego
<p>Poeta w świecie kultury i historii</p> <p>Cz. Miłosz, <i>Świat (poema naiwne): Wiara, Nadzieja, Miłość, St. Ign. Witkiewicz, Przedmieście, Który skrzywdziłeś, Zakłęcie</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – dokonuje analizy i interpretacji poznanych wierszy Miłosza – określa, kim jest podmiot liryczny czytanych wierszy i jakie są jego relacje z autorem (z tej perspektywy ocenia przedstawione w wierszach poglądy) – omawia filozoficzne przesłanie wierszy z cyklu <i>Świat (poema naiwne)</i> – wskazuje, w czym poeta upatruje ocalenia wartości, ładu, człowieczeństwa – opisuje język poetycki Miłosza, wskazuje jego stałe cechy (np. posługiwanie się obrazowym przykładem, aforystyczność, stosowanie epitetów i metafor, przejrzystość składni) – wskazuje i interpretuje krajobrazy (przestrzeń poetycką) w różnych wierszach Miłosza, dostrzega 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia terminy: liryka roli, monolog „persony” lirycznej; odnosi je do formy podawczej czytanych wierszy – określa, na czym polega oszczędność formy poetyckiej w wierszach Miłosza i jaka jest jej funkcja – przedstawia relacje między „naiwną” formą wierszy z cyklu <i>Świat</i> a ich doniosłym przesłaniem filozoficznym – na przykładach czytanych wierszy wyjaśnia, na czym polega nowa technika poetycka Miłosza (równorzędność warstwy realistycznej, opisowej i symbolicznej utworu) – tłumaczy na czym polega postawa ironiczna w wierszach Miłosza (na konkretnych przykładach) – na podstawie czytanych wierszy określa, jakich wartości poszukuje Miłosz w tradycji kultury – przedstawia, jak Miłosz postrzega

	<p>odniesienia do kulturowego motywu „ogrodu” i „cmentarza”</p> <ul style="list-style-type: none"> – w wierszu <i>Zakłęcie</i> wskazuje „powszechne idee” ustanowione przez rozum; wyjaśnia klasyczne pojęcie „rozumu” jako mocy tworzenia wartości i przeciwstawiania się rozpacz – rozpoznaje i komentuje ironię obecną w wierszu <i>Zakłęcie</i> – wskazuje toposy i nawiązania kulturowe obecne w czytanych wierszach i określa ich funkcje – określa, jak Miłosz pojmuje zadania poety w rzeczywistości totalitaryzmu i zniewolenia (obrona wartości) – wyjaśnia, dlaczego po II wojnie światowej polska literatura rozwijała się na emigracji; podaje nazwiska najważniejszych jej przedstawicieli 	<p>historię i jak pojmuje odpowiedzialność moralną człowieka (także na podstawie poznanych wcześniej wierszy poety; synteza materiału)</p> <ul style="list-style-type: none"> – interpretuje wiersz <i>Który skrzywdziłeś</i> w kontekście utworów z różnych epok ukazujących tyrana (np. <i>Makbet</i>, III część <i>Dziadów</i>) – szerzej przedstawia moralistyczny charakter poezji Miłosza, wskazując jego klasyczne fundamenty – podaje najważniejsze informacje o literaturze emigracyjnej, ocenia znaczenie „Kultury” paryskiej (na podstawie informacji z podręcznika)
<p>proponowane konteksty: Z. Kubiak, <i>Pożegnanie dzieciństwa</i> (fragm.) sztuka: <i>Głowa woźnicy</i>, rzeźba z Akropolu Poliklet, <i>Doryforos</i> Myron, <i>Dyskobol</i> Michał Anioł, <i>Dawid</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje i interpretuje czytane wiersze Herberta – identyfikuje podmiot liryczny wiersza <i>Tamaryszek</i> jako poeę; wskazuje jego nowe powinności – określa, jak Herbert postrzega zadania poety wobec ludzkich cierpień, wskazuje kontekst historyczny tych poglądów – wyjaśnia określenie „poetyka kontemplacji” i odnosi je do wiersza <i>Tamaryszek</i> oraz do innych utworów Herberta (a także innych poetów, np. Staffa) – określa funkcję kostiumu antycznego w wierszu <i>Powrót prokonsula</i>, wskazuje dawne ideały i wartości, które zostały w ten sposób przywołane, określa, jakie jest ich miejsce (zdaniem poety) we współczesnym świecie – przedstawia bohatera lirycznego wiersza <i>Przesłanie Pana Cogito</i>, wskazuje jego kartezjański rodowód – na podstawie <i>Przesłania...</i> przedstawia poetyckie credo Herberta jako współczesnego moralisty – wyjaśnia, na czym polega heroizm moralny i tragizm Herbertowskiego Pana Cogito – wyjaśnia, dlaczego „smak” okazuje się kategorią etyczną (z jakimi wartościami się wiąże) – wskazuje i interpretuje nawiązania kulturowe obecne w czytanych utworach – określa dziedzictwo kulturowe 	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje wiersz Herberta, sytuując go w kontekście historycznym, kulturowym, filozoficznym – prezentuje informacje o życiu i twórczości Herberta (zakres wiadomości z podręcznika) – wyjaśnia, co to znaczy, że w wierszach Herberta klasycyzm jest znakiem postawy moralnej – na przykładzie czytanego wiersza wyjaśnia, jak Herbert nawiązuje do tradycji kultury i jak ją reinterpretuje – interpretuje postać Pana Cogito jako obraz problemów moralnych współczesnego intelektualisty – na podstawie poznanych (także wcześniej) wierszy określa, jak Herbert wykorzystuje dziedzictwo przeszłości kulturowej (synteza) – dokonuje syntezy: wymienia poetów XX w., których określa się mianem klasyków, wskazuje w jaki sposób nawiązywali do wzorców i ideałów klasycznych; wyjaśnia, w jaki sposób postawa klasyczna była odpowiedzią na zagrożenia współczesności – przygotowuje prezentację na temat trwałej obecności nurtu klasycznego w kulturze europejskiej (dokonuje syntezy materiału), wykorzystuje utwory poznane na lekcjach polskiego w liceum i lektury własne, oraz materiał ilustracyjny

	<p>obecne w czytanych wierszach (nawiązania „śródziemnomorskie”, przywoływane dzieła sztuki itp.)</p> <ul style="list-style-type: none"> – czyta ze zrozumieniem fragment eseju Kubiaka – dokonuje syntezy: na podstawie znanych utworów i dzieł sztuki uzasadnia, że antyk i mity greckie stanowią wciąż żywe źródło kultury śródziemnomorskiej 	
<p>Spotkania z Bogiem</p> <p>J. Twardowski, <i>za szybko, samotność, przeczystość, szukam</i></p> <p>oraz wybór wierszy innych autorów XX w., np.:</p> <p>J. Liebert, <i>Jeździec, Koguty,</i></p> <p>A. Kamińska, <i>Odejście Hioba,</i></p> <p>J.St. Pasierb, <i>*Genesis</i></p> <p>proponowane konteksty: sztuka: Michał Anioł, <i>Stworzenie Adama</i></p> <p>muzyka: H.M. Górecki, <i>III Symfonia „Symfonia pieśni żalonych”</i> op. 36, cz. II</p> <p>L. Kołakowski, <i>Odwet sacrum w kulturze świeckiej</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – interpretuje wskazane wiersze: <ul style="list-style-type: none"> • określa, jakie treści i przeżycia zawiera współczesna „poezja wiary” (świadczenie osobistych spotkań z Bogiem, ukazywanie obecności tego, co nadprzyrodzone, poczucie sensu istnienia itp.) • charakteryzuje relacje między nadawcą (ja) i odbiorcą (Ty – Bóg) w czytanych wierszach; określa jaką funkcję pełni przyjęta w wielu wierszach stylistyka rozmowy • określa literackie (stylistyczne) sposoby ukazania sfery sacrum • opisuje język artystyczny czytanych utworów, wskazuje środki stylistyczne (np. apostrofy, powtórzenia, paradoksy, epitety itp.) i określa ich funkcje w omawianych utworach • odnajduje postawę afirmacji świata istniejącego niezależnie od człowieka – przedstawia relacje między wiedzą a wiarą w wierszach Twardowskiego – określa, na czym wg Twardowskiego polega autentyczna świętość – opisuje przeżycia duchowe i doświadczenia egzystencjalne, o których mówi Twardowski, – charakteryzuje postać podmiotu lirycznego jako człowieka, który doświadcza obecności Boga – opisuje język poetycki Twardowskiego (np. określa funkcję wyrazów pochodzących z języka potocznego, nadawanie cech fizycznych rzeczownikom abstrakcyjnym, stylizację litanijną itp.) – charakteryzuje podmiot liryczny wierszy Lieberta – wyjaśnia sens symbolu koguta na niebie, a także symbolikę kolorów w wierszach Lieberta – określa, w jaki sposób Kamińska ukazuje postać Hioba (odchodzi szczęśliwy) 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje starotestamentowe źródło motywu rozmowy człowieka z Bogiem, interpretuje sposób jej ujęcia w poezji współczesnej – przedstawia chrześcijańskie rozumienie Słowa, zestawia je ze znaczeniem słowa poetyckiego – interpretuje czytane utwory w kontekście filozoficznym (św. Augustyn i św. Tomasz, dzieła mistyków hiszpańskich, Pascal, personalizm) – w czytanych wierszach odnajduje paradoksy, określa ich funkcję w nazywaniu Niewyraźnego – przedstawia koncepcję człowieka stworzoną przez mistyków; odnosi ją do poezji Kamińskiej – wymienia trzy porządki (ciała, umysłu i miłości) opisane przez Pascala, odnosi je do poezji Twardowskiego – podaje podstawowe informacje o życiu i twórczości Twardowskiego – w czytanych wierszach dostrzega nawiązania do postaci i motywów biblijnych (np. Hiob, Pieta, Genesis), wyjaśnia, na czym polega ich reinterpretacja i jakie prawdy ukazują – interpretuje dzieła sztuki nawiązujące do motywów religijnych, określa w jaki sposób środkami malarskimi artyści przedstawiają sferę sacrum oraz relacje człowieka i Boga – przedstawia najważniejsze informacje na temat Kołakowskiego (z podręcznika)

	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia ukazaną przez poetkę zależność między cierpieniem a szczęściem – wskazuje i interpretuje podwójne nawiązanie w wierszu Genesis: do opisu stworzenia człowieka i do dzieła Michała Anioła – czyta ze zrozumieniem fragment prozy Kołakowskiego 	
Jan Paweł II, <i>Pamięć i tożsamość</i>	<ul style="list-style-type: none"> – podaje informacje o życiu, działalności i twórczości Jana Pawła II – wyjaśnia, czym jest według Jana Pawła II pamięć historyczna – przedstawia refleksje Jana Pawła II na temat kondycji ludzkiej, źródła zła, odpowiedzialności ludzkiej, wspólnotą Europy oparta na chrześcijańskich korzeniach – wyjaśnia, jak papież rozumie pojęcie narodu 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia podstawowe założenia katolickiej nauki społecznej – wyjaśnia, jakie miejsce w nauce Papieża zajmuje biblijna Księga Rodzaju
<p>Białoszewski – poeta „osobny”.</p> <p>Donosy rzeczywistości</p> <p>M. Białoszewski, <i>Szare eminencje zachwyty, Sprawdzone sobą, Obierzyny (2)</i></p> <p><i>wywód jestem ’u, namuzowywanie,</i></p> <p><i>Ja stróż latarnik nadaję z mrówkowca,</i></p> <p><i>Śmierć</i></p> <p>proponowane konteksty: R. Opałka, <i>Detale,</i></p> <p>J. Sławiński, <i>Być sobie jednym</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje i interpretuje utwory Białoszewskiego – określa świat poetycki jego wierszy (przestrzeń, ludzi, przedmioty, działania będące przedmiotem namysłu i poetyckiego opisu) – wyjaśnia, dlaczego poezję Białoszewskiego zalicza się do nurtu lingwistycznego – tłumaczy, czym jest lingwistyka (językoznawstwo), co stanowi przedmiot jej badań – na podstawie czytanych wierszy wskazuje „gry z językiem” i eksperymenty Białoszewskiego prowadzące do stworzenia własnego języka poetyckiego – określa, jak język Białoszewskiego zmienia sposób widzenia rzeczywistości (odkrywanie rzeczy zwykłych, uwznioślanie codzienności, fascynacja banałem i szczególnie codzienności, metamorfozy zwykłych przedmiotów itp.) – przedstawia, jaki był stosunek Białoszewskiego do tradycji poetyckiej (wskazuje preferowanie poezji wygłaszanej) – analizując wskazane utwory, określa, na czym polegały „epifanie” (ośnienia) Białoszewskiego – przywołując konkretne utwory, wyjaśnia, dlaczego Białoszewski bywa nazywany „poetą rupieci” – wskazuje zbieżność „eksperymentów” Białoszewskiego z kierunkami poszukiwań neoawangardy zachodniej lat 60. 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia informacje o życiu i twórczości Białoszewskiego, w tym również o jego poszukiwaniach teatralnych, Teatrze Osobnym itp. (zakres wiadomości z podręcznika, w tym fragment wspomnień Sobolewskiej) – wyjaśnia termin „poezja lingwistyczna”, odnosząc go do Białoszewskiego i innych poetów XX w. – analizuje specyficzne dla Białoszewskiego środki językowe (np. „rozbijanie” słów, zamianę kategorii gramatycznych, dopisywanie nowych końcówek, kojarzenie słów odległych znaczeniowo na podstawie podobieństwa brzmieniowego, wprowadzanie instrumentacji głoskowej, wytrącanie słów z ich naturalnego kontekstu) – określa, jaką rolę odgrywa zapis i kształt graficzny wiersza (segmentacja tekstu, krótkie wersy, wcięcia, odstępy itp.) – wyjaśnia słowo „epifania” i określa, jaki efekt wywołuje odniesienie go do „ośnienia” banalnymi rzeczami codziennymi – przywołuje role przedmiotów w teatrze Białoszewskiego (na podstawie wiadomości z podręcznika) – wyjaśnia, czym był Teatr Osobny i w jaki sposób eksperymenty teatralne wynikały z pojmowania przez Białoszewskiego roli słowa (sztuki) – wskazuje działanie artystyczne (sam proces powstawania dzieła) jako przedmiot sztuki twórców

	<p>(np. obserwowanie życia codziennego, zwykłych sytuacji, działania artystyczne, happeningi, komponowanie utworu ze „strzępów” rzeczywistości)</p> <ul style="list-style-type: none"> – określa, w jaki sposób Białoszewski mówi o sprawach egzystencjalnych: życiu, śmierci – przedstawia obraz śmierci w wierszu Białoszewskiego na tle kulturowej tradycji motywu – czyta ze zrozumieniem tekst Sławińskiego – na podstawie analizy wskazanych wierszy określa, czym dla Białoszewskiego jest wiersz i pisanie poezji 	<p>neoawangardy na Zachodzie, podaje przykłady</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, w jaki sposób twórcy neoawangardy włączali do swych utworów elementy rzeczywistości (np. muzyka konkretna Cage’a, odgłosy rzeczywistości w wierszach Białoszewskiego) – dokonuje syntezy: przedstawia Białoszewskiego jako poetę na tle tradycji literackiej (różnych koncepcji poety)
<p>Człowiek ponowoczesny w poezji „barbarzyńców”</p> <p>M. Świetlicki, <i>Dla Jana Polkowskiego</i>, M. Biedrzycki, <i>Akslop</i> J. Podsiadło, <i>Don't leave me</i></p> <p>proponowane konteksty: sztuka: P. Campus, <i>Trzy przejścia</i>, A. Warhol, <i>Marlin Monroe</i></p> <p>architektura: hotel Jan III Sobieski</p>	<ul style="list-style-type: none"> – czyta i interpretuje wiersze poetów współczesnych – określa wpisaną w wiersze postawę wobec rzeczywistości, obowiązków społecznych i obywatelskich itp., wyjaśnia, na czym polegał ich bunt wobec obowiązujących kanonów – rekonstruuje portret człowieka ponowoczesnego ukazany w wierszu Świetlickiego, jego stosunek do obowiązków obywatelskich, świąt narodowych itp. – przedstawia problemy i tematy interesujące młode pokolenie twórców oraz przez nie odrzucane – na podstawie czytanych wierszy określa jak pokolenie „bruLionu” rozumie „bycie poetą” – w czytanych wierszach wskazuje i interpretuje elementy prowokacji artystycznej i obyczajowej – wyjaśnia (ogólnie), równoważne terminy: postmodernizm i ponowoczesność – wyjaśnia określenie „literatura trzeciego obiegu” – * podaje przykłady funkcjonowania kultury alternatywnej (np. „Pomarańczowa Alternatywa”, art-ziny, graffiti, sztuka komputerowa) 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, dlaczego do młodych poetów i pisarzy przylgnęła nazwa „barbarzyńcy” oraz jakie sensy się w niej kryją (jaką postawę artystyczną sygnuje to słowo) – wyjaśnia, czym jest „poezja niewolników”, o której mowa w wierszu Świetlickiego, określa, o jaki rodzaj niewoli chodzi – przedstawia i ogólnie prezentuje środowisko „bruLionu” (nonkonformizm, kontestacja literatury obywatelskiej, prowokacja artystyczna i obyczajowa, „ulubione” lektury, odrzucenie symboliki romantycznej – zwrot ku kulturze masowej itp.) – w czytanych wierszach wskazuje wpływy języka komunikacji masowej lub „języka ulicy” – wyjaśnia, jaką diagnozę postawił kulturze i historii Fukuyama (ogólnie, zakres wiadomości z podręcznika) – przedstawia ogólny, syntetyczny obraz „człowieka ponowoczesnego”, przywołuje odpowiednie cytaty z omawianych wierszy

Nauka o języku

Niektóre wymagania z zakresu nauki o języku są powtórzeniem wymagań z klas programowo wcześniejszych, ponieważ klasa IV liceum zamyka etap edukacyjny

I. JĘZYK JAKO ZJAWISKO SEMIOTYCZNE. BUDOWA JĘZYKA

UCZEŃ:

Akt mowy	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, co to jest akt mowy – wymienia składniki aktu mowy – wskazuje rodzaje aktów mowy – w konkretnych przykładach wypowiedzi określa rodzaj aktu mowy i jego składniki – rozróżnia sens dosłowny i intencjonalny wypowiedzi – określa sens dosłowny i intencjonalny konkretnych (wskazanych) wypowiedzi – rozpoznaje intencje aktu mowy, np.:<ul style="list-style-type: none"> ✓ odróżnia rozkaz od prośby ✓ odróżnia pytanie od stwierdzenia – dostrzega ukryte cechy (intencje) wypowiedzi, np. ironię, sarkazm, prowokację	<ul style="list-style-type: none"> – omawia składniki wskazanych aktów mowy w kontekście funkcji językowych obecnych w danym tekście
Podstawowe relacje semantyczne	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia terminy: synonimia (synonim), polisemia, homonimia (homonim), antonimia (antonim), podając właściwe przykłady – rozpoznaje wieloznaczność słowa i odróżnia ją od homonimiczności form – wyjaśnia, na czym polega bogactwo leksykalne polszczyzny i jak należy je wykorzystywać	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia różne rodzaje synonimów i określa zachodzące między nimi relacje – określa stylistyczną funkcję synonimów, homonimów, antonimów w czytanych tekstach literackich – stosuje synonimy, aby udoskonalić styl własnych wypowiedzi
Sposoby bogacenia słownictwa	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje różne sposoby bogacenia słownictwa we współczesnej polszczyźnie, np.:<ul style="list-style-type: none"> ✓ powstawanie nowych wyrazów od już istniejących ✓ zapożyczenia ✓ łączenie wyrazów w nowe związki frazeologiczne ✓ nadawanie wyrazom nowych znaczeń itp. – wymienia podstawowe procesy słowotwórcze polszczyzny – określa budowę słowotwórczą wskazanych formacji słowotwórczych – wyjaśnia terminy: neosemantyzacja, neosemantyzm, odnosząc je do konkretnych przykładów	<ul style="list-style-type: none"> – określa stylistyczną wartość słowotwórczych środków językowych w czytanych utworach literackich – ocenia neosemantyzmy pojawiające się we współczesnej polszczyźnie (innowacja udana – nieudana)

II. JĘZYK W SPOŁECZEŃSTWIE

UCZEŃ:

Odmiany środowiskowe polszczyzny	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, co to są gwary środowiskowe i zawodowe; podaje stosowne przykłady – w czytanych tekstach wskazuje środki językowe typowe dla określonych odmian środowiskowych i zawodowych polszczyzny	<ul style="list-style-type: none"> – podaje przykłady cech języka niektórych grup zawodowych (np. lekarzy, aktorów) i środowiskowych (np. gwara uczniowska, grypsersa)
Tendencje rozwojowe współczesnej polszczyzny	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia najważniejsze tendencje rozwojowe współczesnej polszczyzny:<ul style="list-style-type: none"> ✓ do oszczędzania wysiłku (ekonomii, skrótu) ✓ do wyrazistości i precyzji ✓ do uzupełniania środków językowych	<ul style="list-style-type: none"> – określa, jakie dziedziny współczesnego życia najsilniej wpływają na rozwój polszczyzny – ocenia innowacje językowe (udane – nieudane), takie jak zapożyczenia, neosemantyzmy, skrótownice itp.

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ do ujednolicania języka – wskazuje przykłady najważniejszych, będących przejawami tych tendencji form i zjawisk językowych obecnych we współczesnej polszczyźnie (m.in. tworzenie nowych wyrazów od już istniejących, skrótowce, zapożyczenia, powstawanie nazw złożonych, konstrukcje pozycyjne) – rozpoznaje w tekście wyrazy zapożyczone i podaje ich polskie odpowiedniki – określa skutki nadmiernego zapożyczania do polszczyzny językowych elementów anglo-amerykańskich 	
III. STYLISTYKA UCZEŃ:		
<p>Style artystyczne wybranych form literackich. Styl pisarza, grupy literackiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> – określa, jaki wpływ na język literatury wywarła ekspansja kultury masowej w XX wieku – wskazuje skutki ekspansji języka potocznego w literaturze (w czytanych utworach literackich) – określa funkcje form deprecjatywnych występujących w stylu artystycznym czytanych utworów literackich – wskazuje środki językowe charakterystyczne dla stylu artystycznego utworów poznawanych twórców lub formacji artystycznych – na przykładach czytanych utworów wyjaśnia, czym jest eksperyment językowy (np. w poezji Przybosa lub Białoszewskiego) – wskazuje neologizmy poetyckie w utworach np. Leśmiana, Przybosa, Witkacego, Gombrowicza, Białoszewskiego i określa ich funkcje – wskazuje i porównuje środki językowe wykorzystywane we współczesnej literaturze faktu 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje różnice między pojmowaniem języka literackiego w XX wieku i w epokach wcześniejszych – wyjaśnia terminy: deprecjatywność, formy deprecjatywne – analizuje środki językowe (słownictwo, składnię, środki stylistyczne itp.) typowe dla stylów artystycznych poznawanych twórców i formacji artystycznych – na podstawie charakterystycznych środków językowych rozpoznaje cechy stylu artystycznego poznawanych twórców (np. Gombrowicza, Schulza, Witkacego, Różewicza itp.) – wymienia najważniejsze cechy języka i stylu poznawanych poetów awangardowych, katastroficznych, okupacyjnych, współczesnych – wyjaśnia termin „styl indywidualny”, odnosząc go do stylu poznawanych autorów – w czytanych wierszach Szymborskiej wskazuje gry językowe i określa ich funkcje
<p>Style funkcjonalne</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje, w jakim stylu został napisany wskazany tekst – potrafi zredagować tekst w określonym stylu funkcjonalnym – wie, jaki styl funkcjonalny powinien być zastosowany w określonej formie wypowiedzi – w omawianych utworach wskazuje elementy różnych stylów funkcjonalnych i określa ich funkcje 	<ul style="list-style-type: none"> – w konkretnych tekstach analizuje środki językowe właściwe dla określonych stylów funkcjonalnych – poprawia tekst (np. podania, listu intencyjnego) tak, aby był utrzymany we właściwym stylu (np. urzędowym)
<p>Stylizacja środowiskowa, trawestacja, pastisz</p>	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznaje stylizację środowiskową w czytanych utworach literackich, określa jej funkcję – w czytanych utworach nurtu literatury małych ojczyzn wskazuje cechy polszczyzny kresowej – wskazuje przykłady stylizacji językowych w utworach Gombrowicza; 	<ul style="list-style-type: none"> – w języku bohaterów czytanych utworów wskazuje cechy świadczące o ich językowej i kulturowej obcości

	określa ich funkcje – wyjaśnia terminy: trawestacja, pastisz, odnosząc je do konkretnych przykładów	
Język mediów, nowomowa	– wyjaśnia termin „nowomowa”, odnosząc go do konkretnych zjawisk – określa cechy nowomowy i charakteryzuje kreowany przez nią obraz świata – wskazuje przykłady nowomowy w języku propagandy czasów stalinowskich, PRL-u; ocenia zjawisko – przedstawia dominujące funkcje języka komunikacji masowej, ilustruje je przykładami z tekstów pochodzących z prasy lub telewizji – odróżnia zdania przedstawiające fakty od zdań będących ich interpretacją	– na przykładach konkretnych tekstów określa funkcje nowomowy (perswazyjna, zniewalająca) – znajduje i ocenia przejawy nowomowy w prasie współczesnej – określa, jakie związki zachodzą między nowomową, manipulacją językową, funkcją perswazyjną języka
IV. JĘZYK JAKO NARZĘDZIE KOMUNIKACJI		
UCZEŃ:		
Stosowność i skuteczność wypowiedzi	– wie, jak sprawnie posługiwać się językiem w zależności od sytuacji komunikacyjnej – wyjaśnia terminy: wypowiedź stosowna, wypowiedź skuteczna; podaje przykłady	– formułuje wypowiedzi stosowne i skuteczne na wskazany temat i we wskazanej sytuacji komunikacyjnej
Etyka wypowiedzi	– wyjaśnia, na czym polega uczciwość, jednoznaczność wypowiedzi – dostrzega językowe cechy wypowiedzi sprawiające, że staje się ona niejednoznaczna lub nieuczciwa	– określa, kiedy wieloznaczność wypowiedzi wiąże się z nieuczciwością; podaje konkretne przykłady
Metody perswazji, manipulacja językowa	– w czytanych tekstach wskazuje środki językowe służące funkcji perswazyjnej – wskazuje (rozpoznaje w czytanych i słyszanych tekstach) typowe zabiegi perswazyjne – wskazuje tekst zawierający manipulację językową – wyjaśnia, czym jest manipulacja językowa i jaki jest jej związek z funkcją perswazyjną – określa, jakie środki językowe służą manipulacji językowej (na przykładach konkretnych wypowiedzi) – pokazuje manipulacyjne posługiwanie się wyrazami wieloznacznymi	– wskazuje przykłady manipulacji językowej we współczesnych tekstach – na konkretnych przykładach (np. zaczerpniętych z mediów) przedstawia mechanizmy manipulacji językowej – wyjaśnia relacje zachodzące między manipulacją językową, perswazją a etyką języka

Argumentowanie	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia terminy: sztuka dyskusowania, argument (powtórzenie) – nazywa podstawowe rodzaje argumentów – rozpoznaje podstawowe rodzaje argumentów (w tekście mówionym lub pisanym) – stosuje poprawnie sformułowane argumenty w dyskusji – wymienia podstawowe chwytów retoryczne – rozpoznaje podstawowe chwytów retoryczne w czytanych (słuchanych) tekstach – w czytanych tekstach rozpoznaje środki ekspresji językowej, określa ich funkcje 	– stosuje celowo środki ekspresji językowej w czasie dyskusji lub zabierając głos publicznie
Formy wypowiedzi	<ul style="list-style-type: none"> – zna zasady budowania podstawowych form wypowiedzi (mówionych i pisanych) wskazanych w klasach programowo niższych oraz takich, jak: artykuł, felieton, list intencyjny, list motywacyjny – pisze prawidłowo zbudowany artykuł, felieton według schematycznego wzorca kompozycyjnego – pisze list intencyjny, list motywacyjny, stosując właściwe środki językowe i formę zapisu 	– pisze prawidłowo zbudowany artykuł, felieton, nadając mu cechy indywidualne i dążąc do udoskonalenia formy
V. KULTURA JĘZYKA UCZEŃ:		
Norma językowa i błąd językowy. Adiustacja tekstu	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, czym jest błąd językowy (odstępstwo od normy) – wymienia podstawowe typy błędów językowych (błędy wymowy, odmiany, składniowe, leksykalne, znaczeniowe, frazeologiczne, stylistyczne, ortograficzne i interpunkcyjne) – dostrzega błędy językowe we wskazanych tekstach – poprawia znalezione samodzielnie lub wskazane w tekście własnym lub cudzym błędy językowe – wskazuje podstawowe kompendia poprawnościowe, z których korzysta w razie wątpliwości 	<ul style="list-style-type: none"> – określa źródła błędów językowych (określa, jaka norma została naruszona) – poprawia błędy językowe wskazane w tekście własnym lub cudzym – w razie wątpliwości odwołuje się do kompendiów poprawnościowych; stosuje znalezione w nich wskazówki
Norma składniowa współczesnej polszczyzny	<ul style="list-style-type: none"> – w tekście rozpoznaje i nazywa podstawowe związki składniowe (zgody, rzędu, przynależności) – określa, jaka jest norma składniowa współczesnej polszczyzny w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> ✓ składni zgody ✓ składni rzędu ✓ szyku wyrazów – poprawia wypowiedzi, w których została naruszona norma składniowa – wskazuje kompendia, w których będzie szukał rozstrzygnięć poprawnościowych w razie wątpliwości 	– dostrzega naruszenie normy składniowej we wskazanych tekstach (zawierających błędy); określa, jaka zasada została naruszona

<p>Stosowność stylistyczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje sytuacje, w których należy się posługiwać oficjalnymi i nieoficjalnymi odmianami polszczyzny – określa, jakiej odmiany stylistycznej polszczyzny należy użyć w konkretnych sytuacjach i typach tekstów (mówionych i pisanych) – ocenia, kiedy użycie stylu potocznego wykracza poza granice stosowności, a kiedy jest dopuszczalne – w podanych tekstach wskazuje środki zakłócające stosowność stylistyczną wypowiedzi, zastępuje je właściwymi – ocenia stosowanie form deprecjatywnych w różnych typach wypowiedzi 	<ul style="list-style-type: none"> – wskazuje środki językowe właściwe dla określonych odmian stylistycznych polszczyzny
<p>Estetyka wypowiedzi. Językowy savoir-vivre</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wie, na czym polega językowy savoir-vivre: <ul style="list-style-type: none"> ✓ zna sposoby zwracania się do innych osób w określonych sytuacjach ✓ zna i stosuje zasady grzeczności w dyskusji i korespondencji – zna zasady publicznego zabierania głosu – rozpoznaje w czytanych (słyszanych) tekstach podstawowe środki retoryczne i określa ich funkcje w kontekście danej wypowiedzi 	<ul style="list-style-type: none"> – różnicuje środki językowe w zależności od wieku, płci i stanowiska rozmówcy – celowo stosuje w swoich wypowiedziach podstawowe środki retoryczne (np. pytanie retoryczne), elipsę, metaforę